

MESTNA KNJIŽNICA PIRAN
BIBLIOTECA CIVICA PIRANO

Ana Novakovič

**UPRAVLJANJE ZBIRK KNJIŽNIČNEGA GRADIVA:
IZLOČANJE IN ODPIS V MESTNI KNJIŽNICI PIRAN GLEDE NA
NOVA STROKOVNA PRIPOROČILA SPLOŠNIH KNJIŽNIC**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Piran, 2019

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

IZJAVA O AVTORSTVU IN O JAVNI OBJAVI PISNE NALOGE

Spodaj podpisana Ana Novaković izjavljam, da sem avtorica pisne naloge za bibliotekarski izpit za bibliotekarja z naslovom: Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- sem pisno nalogo izdelala samostojno in je moje avtorsko delo,
- so dela drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih navajam neposredno ali povzemam, navedena oziroma citirana v skladu s standardom APA,
- sem besedila ali podatke, ki so avtorsko zaščiteni, uporabila v skladu z določbami zakona, ki določa avtorske pravice,
- je elektronska oblika pisne naloge istovetna s tiskano obliko naloge,
- na podlagi 23. člena Pravilnika o bibliotekarskem izpitu ter v skladu s prvim odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem javno objavo elektronske oblike pisne naloge na portalu Digitalne knjižnice Slovenije.

Podpis avtorice: Novaković

V Piranu, 17. 4. 2019

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Ana Novaković

Naslov pisne naloge: Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic

Kraj: Piran

Leto: 2019

Št. strani: 48

Št. slik: 15

Št. preglednic: 3

Št. prilog: 3

Št. strani prilog: 7

Št. referenc: 40

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v: Mestni knjižnici Piran

Mentor v času strokovnega usposabljanja: Dunja Frelj

UDK: 025.2:027.022(497.4 Piran)

Ključne besede: splošne knjižnice, knjižnične zbirke, izločanje knjižničnega gradiva, standardi

Izvleček: Odpis knjižničnega gradiva je pomemben del upravljanja s knjižnično zbirko in ena izmed pomembnih nalog knjižnice. Leta 2018 smo v splošnih knjižnicah dobili nova strokovna priporočila. Raziskava je nastala, da bi ugotovili njihov vpliv na postopek odpisa v Mestni knjižnici Piran. Zbrali smo kvantitativne podatke o odpisanem gradivu v obdobju 1998–2018 v odnosu na celotno knjižnično zbirko. V obdobju 2009–2018 smo iskali razloge za odpis gradiva, prirast, število enot gradiva v knjižnici ter ugotavljali razmerja med mladinskim in odraslim gradivom ter strokovnim in leposlovjem. Leta 2009 je bila ustanovljena nova enota knjižnice, kar je pomembno spremenilo upravljanje s knjižnično zbirko. Rezultati so pokazali, da je knjižnica imela do leta 2008 zelo majhen odpis, da so zbirke večinoma ustrezale ali se približevale strokovnim priporočilom, neustreznosti so bile pri razmerjih v zbirki in prirastu. Najpomembnejši zaključki raziskave so: knjižnica bo ohranjala trenutno velikost zbirke in sedanja razmerja naslovov strokovnega in leposlovnega gradiva, usklajevala bo odpis s prirastom, razmerje gradiva za otroke in mladino bo določila v novem strateškem načrtu na podlagi konkretiziranih knjižničnih vlog, pri odpisu zastarelega gradiva bo imelo prednost strokovno gradivo. Rezultati bodo služili knjižnici pri evalvaciji lastnega dela, pri oblikovanju morebitnih novih politik o upravljanju zbirke, predvsem pa bodo koristili odpisni komisiji pri njenem delu. Pomanjkljivost raziskave je njena omejenost na delovanje samo ene knjižnice.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
1.1	MESTNA KNJIŽNICA PIRAN	1
1.2	RAZISKOVALNA METODA	2
2	UPRAVLJANJE ZBIRKE KNJIŽNIČNEGA GRADIVA.....	4
2.1	OPREDELITEV POJMA	4
2.1.1	Načrtovanje knjižnične zbirke	6
2.1.2	Izbor knjižničnega gradiva	7
2.1.3	Vzdrževanje knjižnične zbirke	7
2.1.4	Vrednotenje knjižnične zbirke.....	8
2.1.5	Promocija knjižnične zbirke in sodelovanje z drugimi knjižnicami.....	9
3	ODPIS KOT DEL UPRAVLJANJA KNJIŽNIČNE ZBRIKE	9
3.1	OPREDELITEV POJMA IN PRAVNA PODLAGA ODPISA V SLOVENIJI	9
3.2	ZGODOVINA ODPISA	10
3.3	POMEN IN ODNOS DO ODPISA DANES	11
3.4	POSTOPKI, METODE IN KRITERIJI ZA ODPIS	13
4	REZULTATI	16
4.1	ODPIS V MKP V PRIMERJAVI Z ODPISOM SLOVENSkih SPLOŠNIH KNJIŽNIC	16
4.2	ODPIS V MKP	17
4.3	OMEJUJOČI DEJAVNIKI ZA ODPIS V MKP	21
4.3.1	Prirast.....	21
4.3.2	Število enot v knjižnični zbirki.....	22
4.3.3	Razmerje naslovov knjižničnega gradiva za odrasle in gradiva za otroke in mladino v zbirki.....	24
4.3.4	Razmerje naslovov leposlovja in strokovnega gradiva v knjižnični zbirki.....	25
5	RAZPRAVA Z ZAKLJUČKI	27

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

6	NAVEDENI VIRI IN LITERATURA	31
7	PRILOGE	I

KAZALO SLIK

Slika 1: MKP (levo) in krajevna knjižnica Lucija (desno) danes (Vir: arhiv knjižnice).....	2
Slika 2: Življenjski krog knjižnične zbirke (Vir: Hibner in Kelly, 2013, str. 2)	5
Slika 3: Potek izločanja in odpisa gradiva (Vir: Češnovar idr., 2001, str. 9)	16
Slika 4: Število odpisanih enot v MKP med leti 1998 in 2009	18
Slika 5: Razlogi za odpis gradiva v MKP med leti 2009 in 2018	19
Slika 6: Letna stopnja odpisa celotne zbirke v MKP med leti 2009 in 2018	20
Slika 7: Število enot odpisanega gradiva v MKP v primerjavi s prirastom med leti 2009 in 2018	21
Slika 8: Prirast enot gradiva na 1000 prebivalcev v MKP med leti 2009 in 2018	22
Slika 9: Število enot gradiva na prebivalca v MKP med leti 2009 in 2018	23
Slika 10: Razmerje naslovov gradiva za odrasle in gradiva za otroke in mladino v knjižnični zbirki MKP v letu 2009	24
Slika 11: Razmerje naslovov gradiva za odrasle in gradiva za otroke in mladino v knjižnični zbirki MKP v letu 2018	25
Slika 12: Razmerje naslovov gradiva za odrasle in gradiva za otroke in mladino v prirastu gradiva v MKP med leti 2009 in 2018	25
Slika 13: Razmerje naslovov leposlovja in strokovnega gradiva v knjižnični zbirki MKP v letu 2009	26
Slika 14: Razmerje naslovov leposlovja in strokovnega gradiva v knjižnični zbirki MKP v letu 2018 (stanje 31. 12. 2018)	27
Slika 15: Razmerje naslovov leposlovnega in strokovnega gradiva v prirastu gradiva v MKP med leti 2009 in 2018	27

KAZALO PRILOG

PRILOGA 1: PRIMERJAVA SLOVENSКИH STROKOVNIH PRIPOROČIL IN PRAVILNIKOV GLEDE UPRAVLJANJA KNJIŽNIČNE ZBIRKE	I
---	---

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

PRILOGA 2: PRIRAST IN ODPIS V SLOVENSKIH KNJIŽNICAH IN V KNJIŽNICAH OBALNO-KRAŠKE REGIJE V PRIMERJAVI Z MKP.....III

PRILOGA 3: ZASTAREVANJE GRADIVA PO STROKOVNIH PODROČJIH..... V

KAZALO KRATIC

MKP: Mestna knjižnica Piran

NUK: Narodna in univerzitetna knjižnica

Pravilnik ... (2003): Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe

Standardi ... (2005): Standardi za splošne knjižnice: (za obdobje od 1. maja 2005 do 30. aprila 2015)

Strokovna priporočila ... (2018): Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018–2028)

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

ZAHVALA

Zahvaljujem se Karmen Kodarin za idejo in strokovno pomoč, ki mi jo je nudila pri vsakem koraku nastajanja naloge in v celotnem procesu usposabljanja. Zahvaljujem se tudi svoji mentorici Dunji Frelih za pomoč pri nastajanju pisne naloge.

Rada bi se zahvalila tudi vsem sodelavcem Mestne knjižnice Piran, ki so me podpirali pri usposabljanju za bibliotekarski izpit in delili svoje znanje z menoj.

1 UVOD

Upravljanje s knjižnično zbirko je pomemben proces pri izvajanju knjižnične dejavnosti. Knjižnice morajo namreč v današnjem času poplav informacij oblikovati kvalitetne zbirke, ki bodo omogočale izpolnjevanje njihovega poslanstva. Upravljanje s knjižnično zbirko zajema številna opravila, ki se dogajajo z gradivom v knjižnici, eno izmed njih je tudi odpis. Ta vsekakor ni zanemarljiv, vendar mu stroka večkrat posveča manj pozornosti kot nabavi in drugim elementom upravljanja s knjižnično zbirko, predvsem v javnosti pa je pogosto nerazumljen. V letu 2018 smo slovenske splošne knjižnice dobile nova Strokovna priporočila in standarde za splošne knjižnice: (za obdobje 2018–2028) (dalje Strokovna priporočila ..., 2018), ki prinašajo številne novosti na področju upravljanja s knjižničnimi zbirkami. Cilj naše raziskave je bil ugotoviti, kako je Mestna knjižnica Piran (dalje MKP) sledila dosedanjim strokovnim priporočilom in standardom pri upravljanju svoje knjižnične zbirke in kaj posledično prinašajo spremembe v strokovnih priporočilih za odpis v knjižnici. Odpis je namreč samo del upravljanja s knjižnično zbirko, zato ga je treba obravnavati celostno. Rezultati bodo lahko koristili knjižnici pri evalvaciji dela, pri oblikovanju morebitnih novih politik o oblikovanju zbirke in pri delu odpisne komisije.

1.1 MESTNA KNJIŽNICA PIRAN

Že v 17. stoletju je v Piranu delovala majhna ljudska knjižnica, ki jo je ustanovila *Accademia degli Intricati*. Današnja MKP je splošna knjižnica, ki s svojim delovanjem pokriva občino Piran in njenih 17.389 potencialnih uporabnikov. Ustanovila jo je občina Piran marca 1956. Nahaja se na dvojezičnem območju in izvaja tudi naloge za uporabnike italijanske narodne skupnosti (Mestna knjižnica Piran, 2006). Sredstva prejema iz proračuna ustanoviteljice, državnega proračuna, prispevkov uporabnikov (članarine, zamudnine ipd.), donatorskih sredstev in z izvajanjem tržnih dejavnosti.

MKP ima dve enoti – osrednjo v Piranu in krajevno knjižnico v Luciji. Piranska enota, ki je več desetletij delovala v pretesnih in neprimernih prostorih, je leta 2009 dobila sodobno opremljeno zgradbo na Župančičevi ulici 4. Krajevna knjižnica Lucija je bila odprta 23. aprila 2009, in sicer na naslovu Obala 116. V juliju 2014 se je preselila v nove prostore v drugo nadstropje Trgovsko-poslovnega centra TPC Lucija, Obala 114. V sodelovanju z Osrednjo knjižnico

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Srečka Vilharja Koper zagotavlja dostop do knjižničnih storitev tudi s potujočo knjižnico v petih naseljih v občini (Sečovlje, Korte, Malija, Šared, Strunjan).

Slika 1: MKP (levo) in krajevna knjižnica Lucija (desno) danes (Vir: arhiv knjižnice)

Obe enoti sta odprti 50 ur na teden in imata čitalnico, domoznanski oddelek, oddelek za odrasle in oddelek za mlade bralce. Skoraj vse gradivo je v prostem pristopu, kjer je razporejeno po vrstah (knjižno, neknjižno, serijske publikacije) in vsebini (strokovno, leposlovje), znotraj tega pa urejeno po UDK klasifikaciji. Leposlovje na mladinskem oddelku je razporejeno po starostnih stopnjah. V prostem pristopu ni le nekaj redkega gradiva, ki se nahaja v posebnih zbirkah in je namenjeno uporabi v čitalnici. Knjižnica za svoje uporabnike organizira številne projekte in prireditve.

1.2 RAZISKOVALNA METODA

Namen raziskave je celostno preučiti izvajanje odpisa v MKP. Strokovna priporočila ... (2018) prinašajo številne novosti za upravljanje knjižnične zbirke, kar pomeni tudi spremembe na področju odpisa. Glavni cilj našega raziskovanja je ugotoviti, kaj natančno te spremembe pomenijo za odpis v MKP. Na podlagi teoretičnega uvoda, v katerem bosta na kratko predstavljena upravljanje s knjižnično zbirko in odpis, bo izdelana statistična analiza upravljanja knjižnične zbirke v MKP med leti 2009 in 2018 s poudarkom na odpisu.

Pri raziskavi smo si zastavili sledeča raziskovalna vprašanja in hipoteze:

- Kakšen je bil obseg odpisa v MKP v obdobju 2009–2017 v primerjavi z drugimi splošnimi knjižnicami v Sloveniji in v obalno-kraški regiji?

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

- Predpostavljamo, da je bil odpis med leti 2009 in 2017 v MKP v povprečju večji kot odpis v drugih splošnih knjižnicah v Sloveniji in v drugih splošnih knjižnicah v obalno-kraški regiji, in sicer zaradi selitve, ustanovitve nove enote knjižnice (2009, 2014) in prve inventure celotne zbirke (2010).
- Kako se je v obdobju 1998–2018 spreminjal letni obseg odpisanega gradiva? Kaj je vplivalo na povečan odpis knjižničnega gradiva v letih 1998–2018?
 - Predpostavljamo, da je bil letni obseg odpisa do leta 2008 zelo majhen. Po tem letu je bil največji ob selitvah oz. ustanovitvi nove enote knjižnice (2009, 2014) ali ob izvajanju inventur (2010, 2015). Predpostavljamo, da izdaja Priročnika in Navodila za izločanje in odpis knjižničnega gradiva ni pomembno vplivala na obseg odpisa v MKP.
- Kako so se v obdobju 2009–2018 spreminjali razlogi za odpis gradiva?
 - Predpostavljamo, da je bilo največ gradiva odpisanega zaradi poškodovanosti, vendar bo z leti naraščal delež gradiva, ki je bil odpisan zaradi zastarelosti.
- Kako so se v obdobju 2009–2018 spreminjali statistični podatki o upravljanju knjižnične zbirke, ki so omejujoči dejavnik pri odpisu gradiva (obseg odpisa, prirast, število enot gradiva v zbirki, razmerja med mladinskim in odraslim gradivom ter strokovnim in leposlovjem), in kako ustrezajo veljavnim standardom za obravnavano obdobje?
 - Predpostavljamo, da je knjižnična zbirka MKP večinoma ustrezala ali se približala standardom. Predpostavljamo, da je imela knjižnica težave pri doseganju ustreznega razmerja med strokovnim in leposlovnih gradivom v zbirki.
- Kaj v luči statističnih podatkov iz prejšnje hipoteze novi standardi za splošne knjižnice pomenijo za odpis v MKP?
 - Knjižnica bo lahko odpisala večji delež zastarelega strokovnega gradiva.

Uporabljena bo študija primera, natančneje kvantitativna raziskovalna metoda analize statističnih podatkov ene knjižnice. Raziskovalni podatki o letnem obsegu odpisanega gradiva v MKP v obdobju 1998–2018 bodo zbrani s pomočjo izpisov in iskanj v programu COBISS. Zbrani bodo tudi podatki o razlogih za odpis gradiva in že zgoraj omenjeni statistični podatki¹, in sicer za obdobje 2009–2018. Za to je več razlogov, glavni med njimi je, da je bila leta 2009

¹ Prirast, št. enot gradiva v zbirki, razmerja med gradivom za mladino in odrasle ter strokovnim in leposlovnim gradivom.

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit ustanovljena Knjižnica Lucija, kar je pomembno spremenilo upravljanje s knjižnično zbirko v MKP. Podatki o letnem obsegu odpisa v MKP bodo raziskani za daljše obdobje, saj nas zanima, kako se je odpis v MKP spremenil po ustanovitvi Knjižnice Lucija. Raziskovalni podatki bodo zbrani iz izpisov in iskanj v programu COBISS (število inventarnih enot letnega prirasta v odnosu do celotne knjižnične zbirke) in letnih poročil MKP. Podatke o številu potencialnih uporabnikov bomo pridobili s spletne strani BibSIST², podatke za obseg odpisa in velikost zbirk slovenskih splošnih knjižnic in splošnih knjižnic obalno-kraške regije pa iz publikacije Slovenske knjižnice v številkah: splošne knjižnice. V času raziskave ta za leto 2018 še ni izšla, zato bo časovni razpon pri tem raziskovalnem vprašanju omejen na obdobje 2009–2017. V času izhajanja te pisne naloge ta vir za leto 2018 še ni izšel, zato bo časovni razpon pri tem raziskovalnem vprašanju omejen na 2009–2017. Podatki bodo predstavljeni v grafični obliki; kjer je mogoče, bodo primerjani z veljavnimi priporočili in standardi. S pomočjo literature bomo pripravili preglednico o odpisu knjižničnega gradiva MKP v primerjavi z drugimi slovenskimi in obalno-kraškimi knjižnicami in preglednico o zastarevanju gradiva.

2 UPRAVLJANJE ZBIRKE KNJIŽNIČNEGA GRADIVA

2.1 OPREDELITEV POJMA

Bibliotekarski terminološki slovar (Kanič, Leder, Ujčič, Vilar in Vodeb, 2009, str. 335) definira upravljanje knjižnične zbirke kot »uporabo metod menedžmenta pri izgradnji knjižnične zbirke, njeni organizaciji in vzdrževanju«. Izrazu upravljanje knjižnične zbirke je sorodna izgradnja knjižnične zbirke (Johnson, 2014; Kodrič-Dačić, 2007; Osburn, 2006; Rampih, 2010).

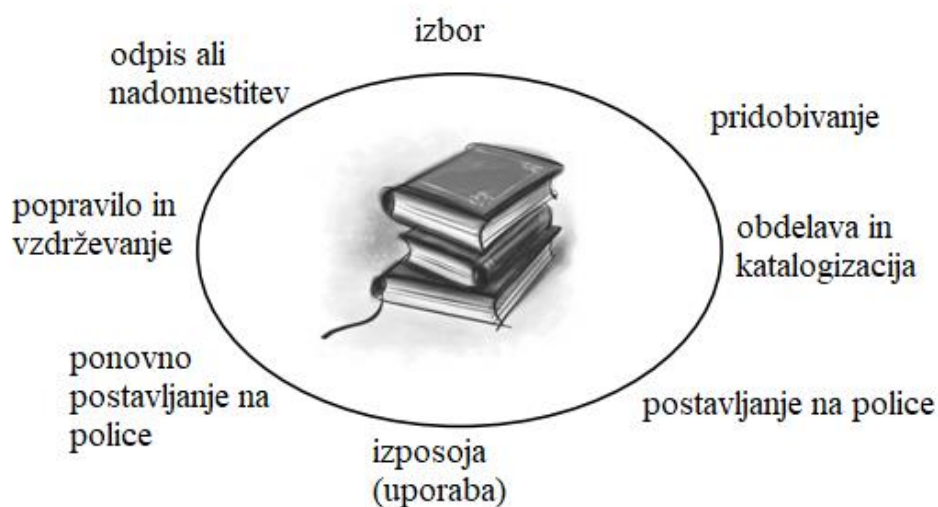
Kodrič-Dačić (2007, str. 92–93) opiše izgradnjo knjižnične zbirke (ang. *collection development*) kot načrtovan, sistematičen in dolgoročen proces, katerega cilj je v daljšem časovnem obdobju zgraditi vsebinsko zaokroženo in relevantno knjižnično zbirko. Vključuje izbor in nabavo gradiva, tehnično opremljanje gradiva, inventarizacijo ter izločanje in odpis gradiva. Izraz upravljanje s knjižnično zbirko (ang. *collection management*) pomeni še širši krog dejavnosti, ki poleg izgradnje knjižnične zbirke vključuje tudi organizacijo in vzdrževanje knjižnične zbirke. Na enak način ga opiše tudi Osburn (2006, str. 36–27). Tudi Rampih (2010, str. 20) izraz upravljanje knjižnične zbirke opredeli kot najširši krog dejavnosti, ki vsebuje

² <https://bibsist.nuk.uni-lj.si/statistika/index.php>

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

izgradnjo knjižnične zbirke, izbor knjižničnega gradiva, nabavo knjižničnega gradiva, dostop do knjižničnega gradiva, vzdrževanje knjižnične zbirke, njeno vrednotenje, zaščito ter odpis knjižničnega gradiva. Gre za proces, v katerem se opravljajo vodenje, organiziranje, načrtovanje nabavne politike in nadzor nad njenim uresničevanjem.

Johnson (2014, str. 2) izraz upravljanje s knjižnično zbirko opiše kot krovni izraz, v katerem je zaobjeta izgradnja knjižnične zbirke, vendar pravi, da knjižničarji izraza pogosto uporabljajo kot sinonima. Knjižničarjem je kljub temu skupno razumevanje namena izgradnje in upravljanja knjižnične zbirke: zagotoviti knjižnično zbirko, ki bo v mejah finančnih in kadrovskih zmožnosti zadostila potrebam uporabnikov. Za doseganje tega cilja mora knjižnica razvijati vse segmente zbirke glede na poslanstvo knjižnice in potrebe uporabnikov. Hibner in Kelly (2013, str. 1, 22) opišeta upravljanje knjižnične zbirke kot proces, pri katerem v vsakem koraku življenjskega kroga knjižnične zbirke (Slika 2) spremljamo, nadziramo in skrbimo za njeno kvaliteto, pri tem pa se zavedamo, da vsak korak v tem življenjskem krogu vpliva na ostale.

Slika 2: Življenjski krog knjižnične zbirke (Vir: Hibner in Kelly, 2013, str. 2)

V naslednjih podglavjih bodo na kratko predstavljeni posamezni koraki upravljanja s knjižnično zbirko.

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

2.1.1 Načrtovanje knjižnične zbirke

Okolje se ves čas spreminja, zato mora knjižnica načrtovati, kako bo gradila svojo zbirko. Načrtovanje ne zmanjšuje negotovosti, vendar knjižnici omogoča, da se pripravi in odzove na različna dogajanja (Johnson, 2014, str. 91–92). Poznavanje lokalnega okolja je nuja tudi za najmanjšo enoto knjižnice (Strokovna priporočila ... 2018, str. 4). Potrebna je analiza lokalne skupnosti, na podlagi katere knjižnica pripravi strateški in letne načrte izgradnje knjižnične zbirke.

Poleg okolja mora knjižnica pri načrtovanju svoje knjižnične zbirke izhajati tudi iz zakonskih podlag in strokovnih priporočil: Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1, 2001), Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (dalje Pravilnik ..., 2003) in Strokovnih priporočil ... (2018). V delu je novi pravilnik, vendar v času tega pisanja še ni izšel. Njihova primerjava je predstavljena v Prilogi 1. Iz primerjave je izvzet ZKnj-1 (2001), ki o načrtovanju knjižnične zbirke pravi samo, da morajo knjižnice imeti ustrezen obseg in izbor strokovno urejenega knjižničnega gradiva (36. člen). Za primerjavo s trenutno veljavnimi standardi so dodani še starejši Standardi za splošne knjižnice: (za obdobje od 1. maja 2005 do 30. aprila 2015) (2005) (dalje Standardi ..., 2005).

Izhodišča za oblikovanje knjižnične zbirke knjižnica opredeli v svoji nabavni politiki³. Temu dokumentu pravimo tudi dokument upravljanja knjižnične zbirke. Knjižnica s svojo nabavno politiko informira tako zaposlene kot uporabnike knjižnice in druge deležnike, hkrati pa se zaščiti pred zunanjimi pritiski (Johnson, 2014, str. 101–102). Dokument o nabavni politiki knjižnice mora biti javno objavljen (Johnson, 2014, str. 104; Kodrič-Dačić, 2007, str. 92; Strokovna priporočila ..., 2018, str. 18).

MKP je oblikovala prvi Dokument o nabavni politiki knjižnice leta 2010 (Mestna knjižnica Piran, 2010), prenovila ga je leta 2014 (Mestna knjižnica Piran, 2014). Od leta 2010 je bil dostopen na spletni strani MKP, s katere je bil leta 2019 začasno umaknjen, ker je potreben prenove. Novi dokument o nabavni politiki bo nastajal sočasno z novim strateškim načrtom

³ Ključni elementi, ki jih mora vsebovati takšen dokument, so navedeni v: Rampih (2010, str. 18–19) in Strokovna priporočila ... (2018, str. 12). V obeh virih je kot eden izmed elementov naveden odpis.

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit knjižnice, ki mu letos poteče veljavnost, in bo oblikovan v skladu z novimi Strokovnimi priporočili ... (2018).

2.1.2 Izbor knjižničnega gradiva

V letu 2017 je v Sloveniji izšlo 5627 naslovov knjig in brošur, od tega 31,3 % leposlovja (Narodna in univerzitetna knjižnica, 2018a, str. 1, 4). Cena monografskih publikacij narašča (2015: 19,64 €, 2018: 21,47 €) (Narodna in univerzitetna knjižnica, 2018b, str. 2). Knjižnice morajo znotraj svojih proračunskih zmožnosti in v skladu s svojim dokumentom o upravljanju knjižnične zbirke med poplavo gradiva izbrati, kaj bodo vključile v zbirko. To zahteva dobro poznavanje produkcije publikacij in relevantnih virov o novih publikacijah (založniški katalogi, spletne strani založnikov, spletne knjigarne, bibliografije, katalogi velikih knjižnic, ogledni izvodi) (Kodrič-Dačić, 2007, str. 93–94).

Kriteriji, ki jih lahko uporabljamo pri izbiri knjižničnega gradiva, so: ugled avtorja, urednika ali založnika, pozitivne ocene, interes prebivalcev, ocenjene potrebe v lokalni skupnosti, raven zahtevnosti vsebine, novost vsebine, zastopanost posameznega vsebinskega področja v zbirki, ciljna javnost, ki jo publikacija nagovarja, logičnost predstavitve posamezne teme, estetska vrednost, fizične značilnosti gradiva, ujemanje z obstoječo knjižnično zbirko ter cena (Strokovna priporočila ..., 2018, str. 18)⁴. Izboru gradiva sledijo naročanje, nabava, obdelava in postavitve na police.

V MKP gradivo izbira petčlanska komisija, ki jo sestavljajo direktor in strokovni delavci knjižnice, zadolženi za posamezna področja. Komisija izbira gradivo na podlagi naštetih kriterijev in Dokumenta o nabavni politiki knjižnice (2014).

2.1.3 Vzdrževanje knjižnične zbirke

Pod vzdrževanje knjižnične zbirke uvrščamo vse odločitve, ki jih sprejmemo, ko je gradivo že del knjižnične zbirke. Vključuje odpis in izločanje, prezervacijo, konzervacijo in zaščito

⁴ Kriteriji so odvisni tudi od vrste gradiva: pri slikanicah je zelo pomembna kvaliteta ilustracij, e-viri prinašajo celo vrsto dodatnih kriterijev (npr. kompatibilnost z mobilnimi napravami in bralniki, podpora ponudnika, funkcionalnost uporabniškega vmesnika itd.) (Johnson, 2014, str. 144–145).

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit gradiva (varovanje pred krajo in uničenjem) (Johnson, 2014, str. 193). Te naloge knjižnic so opisane tudi v Strokovnih priporočilih ... (2018, str. 19).

O odpisu v MKP odloča tričlanska komisija izkušenih knjižničnih delavcev na podlagi internih navodil (Interna navodila o izločanju in odpisu knjižničnega gradiva, 2012; Metodologija za vrednotenje knjižničnega gradiva, katerega nabavna vrednost ni znana, 2013). Komisija pri odpisu sledi tudi Navodilu za odpis in izločanje knjižničnega gradiva (2013). Gradivo v MKP je ustrezno zaščiteno pred prahom in poškodbami z zaščitno folijo, pred krajo pa je zaenkrat zavarovano le gradivo v piranski enoti. Domoznanskega gradiva ne odpisujemo. Za ohranitev skrbimo s konzervacijo, prezervacijo in tudi z digitalizacijo.

2.1.4 Vrednotenje knjižnične zbirke

Kodrič-Dačić (2007, str. 111) pravi, da bi knjižnica morala v rednih časovnih presledkih ocenjevati, ali se knjižnična zbirka res sklada z dokumentom o upravljanju knjižnične zbirke in njenim poslanstvom. V našem knjižničnem sistemu so evalvacijske študije knjižničnih zbirk prej izjema kot pravilo. Vrednotenje knjižnične zbirke je vključeno tudi v Strokovna priporočila ... (2018, str. 17), ki predlagajo naslednje kriterije:

- »obrat knjižničnega gradiva po specifičnih segmentih knjižnične zbirke;
- starost knjižnične zbirke (npr. glede na leto izdaje naj bo 30 % enot knjižnične zbirke mlajše od 5 let, pri tem se ne upošteva domoznansko gradivo, elektronski viri dostopni na daljavo in serijske publikacije);
- datum zadnje izposoje posameznega knjižničnega gradiva;
- vizualni pregled stanja knjižnične zbirke;
- vrednotenje segmenta ali celotne knjižnične zbirke na osnovi mnenja strokovnjaka ali na osnovi seznamov ovrednotenih publikacij«.

Knjižnično zbirko vrednotimo tako s kvantitativnimi kot s kvalitativnimi metodami, ki so lahko osredotočene na uporabnike ali na zbirko. Metode za vrednotenje zbirke preverjajo velikost, prirast, zastopanost po področjih, navadno v primerjavi s standardi ali z drugimi knjižnicami. Vključujejo preverjanje seznamov, katalogov in bibliografij, pregledovanje gradiva na policah in zbiranje statistik (velikost zbirke, prirast ipd.). Osredotočenost na uporabnike pokaže, kdo uporablja gradivo, kako pogosto in kaj uporabniki pričakujejo. Podatke zbiramo s pomočjo

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit anket, opazovanja uporabnikov, fokusnih skupin in statistik (izposoje, medknjižnične izposoje, uporabe gradiva v čitalnici, cene na uporabo gradiva ipd.) (Johnson, 2014, str. 301–302).

MKP pri vrednotenju svoje knjižnične zbirke upošteva opisane kriterije za vrednotenje. Največkrat uporablja kvantitativne metode zbiranja statistik, osredotočene tako na uporabnike kot na zbirke. V letu 2019 v MKP načrtujemo kvalitativno analizo knjižnične zbirke s pomočjo ankete, saj podatke potrebujemo za pripravo novega strateškega načrta.

2.1.5 Promocija knjižnične zbirke in sodelovanje z drugimi knjižnicami

Promocija knjižnične zbirke vključuje iskanje partnerjev (druge knjižnice, vrtci, šole, nevladne in druge organizacije) in zagovornikov v lokalnem okolju. Sodelovanje z drugimi knjižnicami pomeni sodelovanje v medknjižnični izposoji, sodelovanje v nacionalnem vzajemnem bibliografskem sistemu, povezovanje z drugimi knjižnicami pri digitalizaciji gradiva, izgradnji lastnih podatkovnih zbirk, nabavi in zagotavljanju elektronskih informacijskih virov dostopnih na daljavo, promociji, zagovorništvu, izvajanju projektov in drugih dejavnostih (Strokovna priporočila ..., 2018, str. 23–25). Splošna knjižnica lahko promovira svojo zbirko s seznamami in razstavami novosti, tematskimi razstavami, predstavitvami knjig, na spletni strani in socialnih omrežjih itd. (Johnson, 2014, str. 275). MKP pri promociji svojih knjižničnih zbirk uporablja vse naštetje dejavnosti.

3 ODPIS KOT DEL UPRAVLJANJA KNJIŽNIČNE ZBRIKE

3.1 OPREDELITEV POJMA IN PRAVNA PODLAGA ODPISA V SLOVENIJI

Knjižnice iz svoje zbirke redno odpisujejo gradivo, ki je vsebinsko zastarelo, poškodovano ali ni več zanimivo za uporabnike. Postopka odpisa in izločanja gradiva sta za knjižnico prav tako pomembna kot postopek njegovega pridobivanja (Kodrič-Dačić, 2007, str. 110). Nekatere knjižnice odpisujejo tudi pogrešano ali več let izposojeno gradivo (Poličnik-Čermelj, 2017, str. 209). Bibliotekarski terminološki slovar (Kanič idr., 2009, str. 218) definira odpis kot: “1. izbris knjižničnega gradiva iz knjižničnih evidenc; 2. žarg. vse knjižnično gradivo, ki je bilo v določenem času odpisano”. Navodilo za izločanje in odpis knjižničnega gradiva (2013, 3. člen) odpisano gradivo definira kot “tisto gradivo, ki je trajno odstranjeno iz zbirke”. Odpisu sorodni pojem je izločanje knjižničnega gradiva, pri katerem gre za odstranitev knjižničnega gradiva iz

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit redne postavitve, navadno v skladišča (Kanič idr., 2009, str. 131). Češnovar idr. (2001) odpis definirajo kot »administrativni postopek, pri katerem knjižnično gradivo izbrišemo iz javnih katalogov, ga označimo z žigom »odpisano«, umaknemo iz knjižnične zbirke in evidentiramo v internih evidencah knjižnice (inventarna knjiga, katalog, odpisni sezname)«.

Odpis je slovenskim knjižnicam kot ena izmed njenih nalog določen tudi v ZKnj-1 (2001, čl. 3): "Knjižnica izloča knjižnično gradivo v skladu s strokovnimi navodili, ki jih sprejme nacionalna knjižnica." V 27. členu Zakon določi osrednjim območnim knjižnicam nalogo usmerjanja izločenega gradiva s svojega območja, v 33. členu pa NUK-u nalogo organiziranja in usmerjanja izločanja gradiva in sprejemanja navodil za izločanje knjižničnega gradiva.

Med temeljnimi nalogami nacionalne knjižnice je tudi priprava navodil za odpis in izločanje knjižničnega gradiva. Zato je NUK izdal Priročnik za izločanje in odpis knjižničnega gradiva (Češnovar idr., 2001), ki mu je leta 2003 sledilo še Navodilo za izločanje in odpis knjižničnega gradiva (2003), ki je bilo spremenjeno leta 2013.

Priročnik za izločanje in odpis knjižničnega gradiva (Češnovar idr., 2001) je namenjen predvsem začetnikom v stroki, v pomoč pa je tudi izkušenim knjižničarjem. Namenjen je uspešnemu upravljanju s knjižničnimi zbirkami, saj sta odpis in izločanje gradiva pogosto zanemarjeni del tega procesa. Poleg tega v Sloveniji do takrat nismo imeli strokovnih navodil za odpis in izločanje gradiva, zato so si ta proces knjižničarji razlagali vsak po svoje. Priročnik obsega teoretične osnove izločanja in odpisa gradiva, posebnosti posameznih vrst knjižnic in primere iz prakse. V Navodilu za izločanje in odpis knjižničnega gradiva (2013) so določeni kriteriji za odpis gradiva, metode in postopki pri izločanju in odpisu gradiva ter ravnanje z odpisanim gradivom. Sprememba v posodobljenem Navodilu je čas, ki ga ima NUK na voljo za preverjanje seznamov. Podaljšan je bil s 14 na 30 dni (Poličnik-Čermelj, 2017, str. 30).

3.2 ZGODOVINA ODPISA

Kako so se v antičnih knjižnicah odločali o izboru knjižničnega gradiva, ni znano, saj se zapisi niso ohranili. Prvi ameriški priročnik za izbor knjižničnega gradiva je pripravil harvardski knjižničar Thaddeus M. Harris leta 1793. Namenjen je bil manjšim knjižnicam kot pomoč pri izbiri kvalitetnega gradiva (Johnson, 2014, str. 3–15). Odpis in izločanje gradiva imata v primerjavi z izborom knjižničnega gradiva krajšo zgodovino – knjige so bile redke in

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit dragocene, zato je bil poudarek na gradnji zbirk. Koncept izločanja gradiva zasledimo v 18. stoletju v pismu Tomasa Hollisa univerzi v Harvardu, v katerem zapiše, naj zaradi prostorske stiske manj uporabljane knjige prenesejo v oddaljena skladišča (Potter, 1934, cv: Rupnik, 2002). O prvem sistematičnem primeru izločanja gradiva iz knjižnic piše Adams (1893, cv: Rupnik, 2002). Potekal je v mestu Quincy (Massachusetts) med leti 1880 in 1882. Zaradi prostorske stiske je knjižnica izračunala, koliko enot gradiva potrebuje glede na velikost mesta in iz zbirke odpisala oz. izločila presežek. Tamkajšnji kurator Charles Francis Adam jr. je menil, da so knjige ustvarjene za uporabo in brez nje nimajo vrednosti⁵. Rupnik (2002) navaja tudi druge primere izločanja in odpisovanja gradiva v knjižnicah, npr. odpis v harvardski knjižnici leta 1893 in ustanovitev deponitne knjižnice (New England Deposit Library), kamor je potovalo izločeno gradivo. Ob tem so se nadaljevale razprave o odpisovanju gradiva. Dilevko in Gottlieb (2003) na eni strani vidita knjižničarje, ki zagovarjajo odpis, češ da ta ohranja zbirko sodobno, privlačno in uporabno. Na drugi strani se argumenti proti odpisu gibljejo okoli prevelikega števila odpisanih knjig, nenadomestljivosti antikvarnega gradiva, neznanja knjižničarjev itd. Tudi danes se pojavljajo podobni argumenti za in proti odpisu, kar bo podrobneje predstavljeno v naslednjem podpoglavju.

3.3 POMEN IN ODNOS DO ODPISA DANES

V literaturi so opisani številni razlogi, ki kažejo na pomembnost odpisa in izločanja v knjižnicah:

- izločanje in odpis sta tesno povezana s cilji in odgovornostmi vsake knjižnice in dragoceno orodje za upravljanje knjižnične zbirke: pregledovanje knjižničnega gradiva omogoča ohranjanje aktualne knjižnične zbirke, ki je zanimiva za uporabnike, saj ob pregledu lahko dodamo novo gradivo ali odstranimo oziroma nadomestimo poškodovano gradivo v skladu z dokumentom o upravljanju knjižnične zbirke in potrebami lokalne skupnosti (Evaluating library collections, 2008);

⁵ Njegov načrt je na srečanju združenja American Library Association (ALA) leta 1893 vzbudil zgroženost in polemike. William Poole, ustanovitveni član združenja ALA je bil mnenja, da bodo iz knjižnic izginile knjige, ki zanimajo bolj izobražene. Zahteval je, naj knjižnice namesto odpisovanja v zbirko vključujejo knjige, ki bodo zviševale literarni okus javnosti. Želel je, da bi knjižnične zgradbe načrtovali knjižničarji, saj bi se zaradi večjih stavb potrebe po odpisovanju zmanjšale (Roy, 1994, cv: Dilevko in Gottlieb, 2003).

Novaković, A., Upravljanje zbirke knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

- tako uporabniku kot knjižničarju izločanje in odpis omogočata pregled nad zbirko, saj pri prenatrpanih knjižnih policah hitro in uspešno iskanje ni mogoče (Rupnik, 2002, str. 155);
- splošne knjižnice se morajo prilagoditi potrebam svojih uporabnikov, samo večje knjižnice, kot je nacionalna, naj imajo funkcijo skladišča in hranijo gradivo za izjemne potrebe uporabnikov (Rupnik, 2002, str. 155);
- izločanje in odpis ohranjata zbirko sodobno, privlačno in uporabno (Dilevko in Gottlieb, 2003, str. 80);
- uporabniki ne marajo umazanih, strganih in plesnivih knjig (Allen, 2010, str. 32);
- z odpisom uporabnikom omogočimo dostop do gradiva z zanesljivimi informacijami (Allen, 2010, str. 32);
- učinkovita uporaba knjižničnega prostora in osveščenost osebja ohranjata kvaliteto knjižnične zbirke in izboljšata uporabniško izkušnjo (Johnson, 2014, str. 195);
- zaradi odpisa in izločanja je zbirka privlačnejša, bolje zadovoljuje informacijske potrebe uporabnikov, dostop do gradiva je hitrejši in lažji, prostor je bolje izkoriščen (lahko pridobimo prostor za novo knjižnično gradivo ali ga uporabimo za druge dejavnosti) (Češnovar idr., 2001, str. 11);
- z odpisom in izločanjem gradiva sledimo dejanskemu stanju knjižnične zbirke (preverjanje stanja gradiva, izgubljenih ali založenih knjig, gradiva, ki se ne uporabljata itd.) in jo bolje spoznamo (Larson, 2012, str. 15–16);
- odpis in izločanje nudita povratno informacijo o prednostih in slabostih knjižnične zbirke (Larson, 2012, str. 15–16);
- Chrzastowski in Harris (2015) sta ugotovila, da je bila letna cena za hranjenje knjige v prostem pristopu v knjižnici univerze Santa Clara v letu 2009 4,26 \$; cena knjige v skladišču pa 0,86 \$;
- v Sloveniji knjižnice v skladu z Navodilom za izločanje in odpis gradiva pošiljajo sezname odpisanega gradiva NUK-u, ki na ta način dopolnjuje zbirko slovenike in jugoslavike (do leta 1991) (Poličnik-Čermelj, 2017, str. 232); sezname odpisanega gradiva so največkrat zadnja priložnost za pridobitev gradiva, ki ga NUK ni uspela pridobiti preko obveznega izvoda ali nabave (Poličnik-Čermelj, 2011, str. 150).

Čeprav je odpis gradiva ena izmed temeljnih nalog knjižnic, tako v preteklosti kot tudi danes buri duhove. Goldsmith (2015, str. VII) ga primerja z zobno higieno – nečim, kar moramo redno in dobro opravljati ne glede na to, kakšni so naši občutki ob tem opravilu. Knjižnična politika

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit sprejema z odločitvijo za odpis veliko tveganje, da bo naletela na resne pomisleke in odpor strokovnih delavcev, ki razumejo odpis gradiva kot izgubo za lokalno skupnost (Osburn, 2006, str. 41). Reno in Lowe (2017, str. 110) zapišeta, da bibliofili, ki bi morali biti zavezniki knjižnic, ne zaupajo knjižničarjem pri opravljanju odpisa. Allen (2010, str. 32) pravi, da veliko knjižničarjev odpisuje sredi noči, da bi se izognili kritikam uporabnikov, ki ne razumejo, da imajo tudi knjige rok trajanja. Predlaga dobro pripravljeno politiko odpisovanja, s katero lahko v knjižnici zmanjšamo nesporazume. Priporoča, da knjig, ki so v dobrem fizičnem stanju in niso zastarele, vendar se ne skladajo s potrebami uporabnikov knjižnice, ne uvrstimo v knjižnično zbirko, ampak jih podarimo naprej (npr. zaporom, šolam, drugim knjižnicam). Vnuk (2016) priporoča knjižničarjem, naj odpisa ne skrivajo ali se o njem izrekajo negativno; poudarjajo naj njegove prednosti.

Tudi knjižničarji imajo o odpisu različna mnenja. Rezultati spletne ankete o občutkih knjižničarjev pri odpisu kažejo, da se je 21 % anketirancev počutilo tesnobno in zaskrbljeno, ko so izvedeli, da bo potrebno odpisovati, več kot polovica anketirancev (53,8 %) pa se je počutila dobro ali navdušeno. 55,7 % anketirancev je zaradi različnih pogledov na odpisovanje že doživelo konflikt na delovnem mestu (Reno in Lowe, 2017).

3.4 POSTOPKI, METODE IN KRITERIJI ZA ODPIS

V literaturi zasledimo številne metode, ki jih knjižničarji uporabljajo pri odpisu. Nekatere so opisane v Priročniku za izločanje in odpis knjižničnega gradiva (Češnovar idr., 2001, str. 17–30). Metoda knjižnih listkov (ugotavljanje pogostnosti izposoje s pomočjo knjižnega listka) in metoda označevanja hrbta knjižnične enote (zbiranje podatkov o izposoji in jedru knjižnične zbirke z označitvijo knjig, ki so bile izposojene) sta bili namenjeni predvsem knjižnicam, ki še niso prešle na računalniški katalog, zato v večini današnjih knjižnic nista aktualni. Pri metodi pregledovanja polic knjižničar pregleda vsako knjižnično enoto in ugotavlja njeno relevantnost in fizični izgled. Zadnja metoda, ki jo opiše Priročnik, je računalniško izločanje gradiva, kjer lahko s pomočjo različnih izpisov in seznamov ugotavljamo statistične podatke, ki so v pomoč pri odločanju.

Različne metode odpisa in izločanja predstavi tudi Rupnik (2002, str. 160–162). Označevanje knjig z nalepkami je enaka kot že v prejšnjem odstavku predstavljena metoda označevanja hrbta knjižnične enote. Predstavi tudi metodo pregledovanja polic. Novi sta metodi kombinacija

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit izločanja in razstave ter metoda anketnega listka. Pri metodi kombinacija izločanja in razstave izberemo knjige, ki so namenjene za odpis (npr. tiste, ki niso bile izposojene v določenem obdobju), in jih razstavimo na posebnem mestu. Če knjiga še vedno ni izposojena, jo odpišemo ali izločimo. Pri metodi anketnega listka v knjige, ki so namenjene izločanju ali odpisu, vstavimo listek, s katerim uporabnike, ki si knjigo izposodijo, povprašamo o njihovem mnenju.

Ena izmed novejših metod odpisa je CREW (Larson, 2012). To je okrajšava za tri procese (stalni pregled, vrednotenje in odpis), ki so del upravljanja s knjižnično zbirko. Metoda predstavlja vrednotenje gradiva na podlagi različnih kriterijev: starosti gradiva, izposoje, zanesljivosti informacij, fizične obrabljenosti, obstoja kvalitetnejših izdaj, literarne in znanstvene vrednosti, potreb uporabnikov, dostopnosti v drugih knjižnicah. Poleg že omenjenih metod Johnson (2014, str. 201) predstavi tudi metodo odpisa s pomočjo različne programske opreme, ki je na voljo knjižnicam v tujini (npr. Getting It System Toolkit in Sustainable Collection Services). Takšni programi primerjajo izposajo gradiva z njegovo dostopnostjo na različnih drugih storitvah in servisih (Amazon.com, Worldcat, HathiTrust, Google Books ipd.). Larson (2012, str. 18) opozori na dejstva, ki jih morajo knjižnice upoštevati, preden začnejo s postopkom odpisa:

- prioritete in cilji knjižnice,
- potrebe uporabnikov,
- obstoj primernejšega gradiva,
- knjižnični proračun,
- možnost medknjižnične izposoje,
- domoznanska vloga knjižnice,
- uporabnost gradiva v prihodnosti,
- dostopnost aktualnejših informacij na spletu.

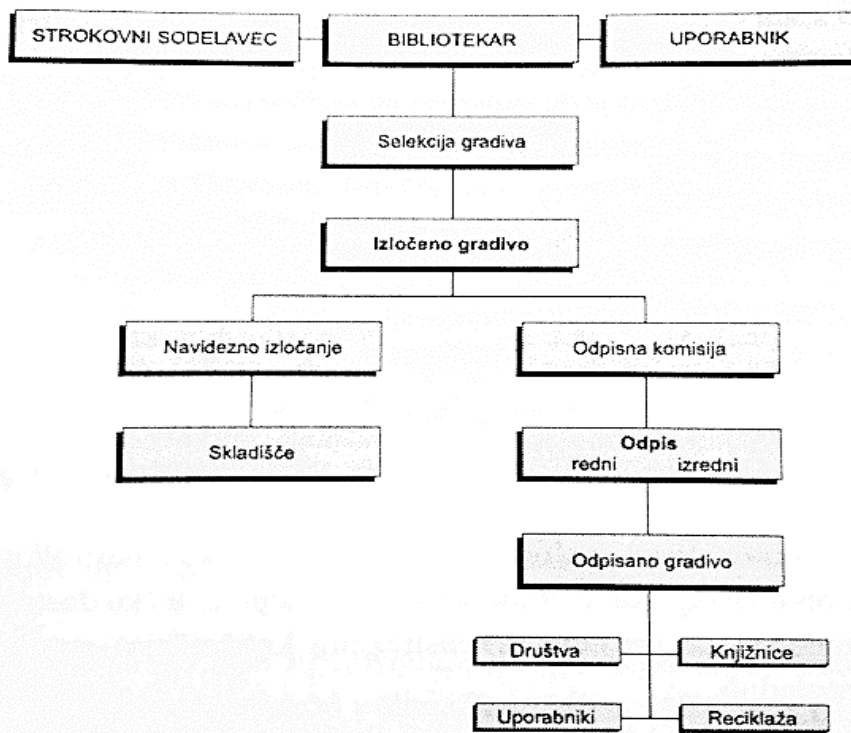
Kriteriji za odpis so številni in opisani v različnih virih: v Priročniku za izločanje gradiva (Češnovar idr., 2001), Navodilu za izločanje in odpis knjižničnega gradiva (2013), predstavijo jih Johnson (2014), Larson (2012) v okviru CREW metode in številni drugi. Vsem virom so

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit skupni kriteriji poškodovano, pogrešano, zastarelo⁶ gradivo, odvečni izvodi gradiva, nepopolno gradivo, gradivo, ki je dostopno v drugih knjižnicah, in starejše izdaje gradiva, ki jih lahko nadomestimo z novejšimi. Dilevko in Gottlieb (2003) sta v svoji raziskavi z anketo (n=823) ugotavljala, katere kriterije knjižničarji upoštevajo pri svojem delu. Med prvimi tremi kriteriji so bili najpogosteje omenjeni izposoja, fizično stanje in zanesljivost informacij (nad 150 omemb). Sledili so jim starost, neprimernost (seksizem, rasizem ipd.) in obstoj duplikatov (30 do 50 omemb). Manj pogosto omenjeni kriteriji so bili: prostor, priporočila v bibliografijah ali drugih seznamih za odpis, nadomeščene starejše izdaje, lokalna relevantnost, dostopnost preko medknjižnične izposoje, razprodanost, del serije, prisotnost ali odsotnost knjig s podobno tematiko in poslanstvo knjižnice.

V Navodilu za izločanje in odpis knjižničnega gradiva (2013) so opisane metode in postopki pri izločanju in odpisu gradiva. O odpisu odloča odpisna komisija. Knjižnice morajo gradivo izločati in odpisovati najmanj enkrat letno, odpisane knjige opremiti z žigom "odpisano", datumom odpisa in označbo v inventarni knjigi in kataložnem zapisu. Za odpisano gradivo morajo pripraviti seznam, ki vsebuje določene podatke: avtorja, naslov, izdajo, kraj, založbo, leto izdaje, knjižno zbirko, identifikacijsko številko bibliografskega zapisa, razlog za odpis in datum odpisa. Odpisano gradivo morajo najprej ponuditi NUK-u, nato pa v primeru splošnih knjižnic osrednji območni knjižnici. Sledi ponudba drugi zainteresirani knjižnici, drugim organizacijam in širši javnosti, lahko gre v prodajo ali reciklažo. Na Sliki 3 je predstavljen postopek odpisa gradiva iz Priročnika za izločanje in odpis gradiva (Češnovar idr., 2001).

⁶ Kriterij zastarelosti gradiva je včasih težko določiti. V ta namen so knjižničarjem na voljo številni priročniki, ki opisujejo, po koliko letih je gradivo z določenega področja zastarelo: npr. Češnovar idr., 2001; Larson, 2012; Johnson, 2014. V Prilogi 3 je predstavljen kratek povzetek in sinteza virov, ki bodo vodilo pri odpisu v MKP. Johnson (2014) ni upoštevan, saj se ukvarja s kriteriji zastarelosti v šolskih knjižnicah.

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Slika 3: Potek izločanja in odpisa gradiva (Vir: Češnovar idr., 2001, str. 9)

4 REZULTATI

4.1 ODPIS V MKP V PRIMERJAVI Z ODPISOM SLOVENSКИH SPLOŠNIH KNJIŽNIC

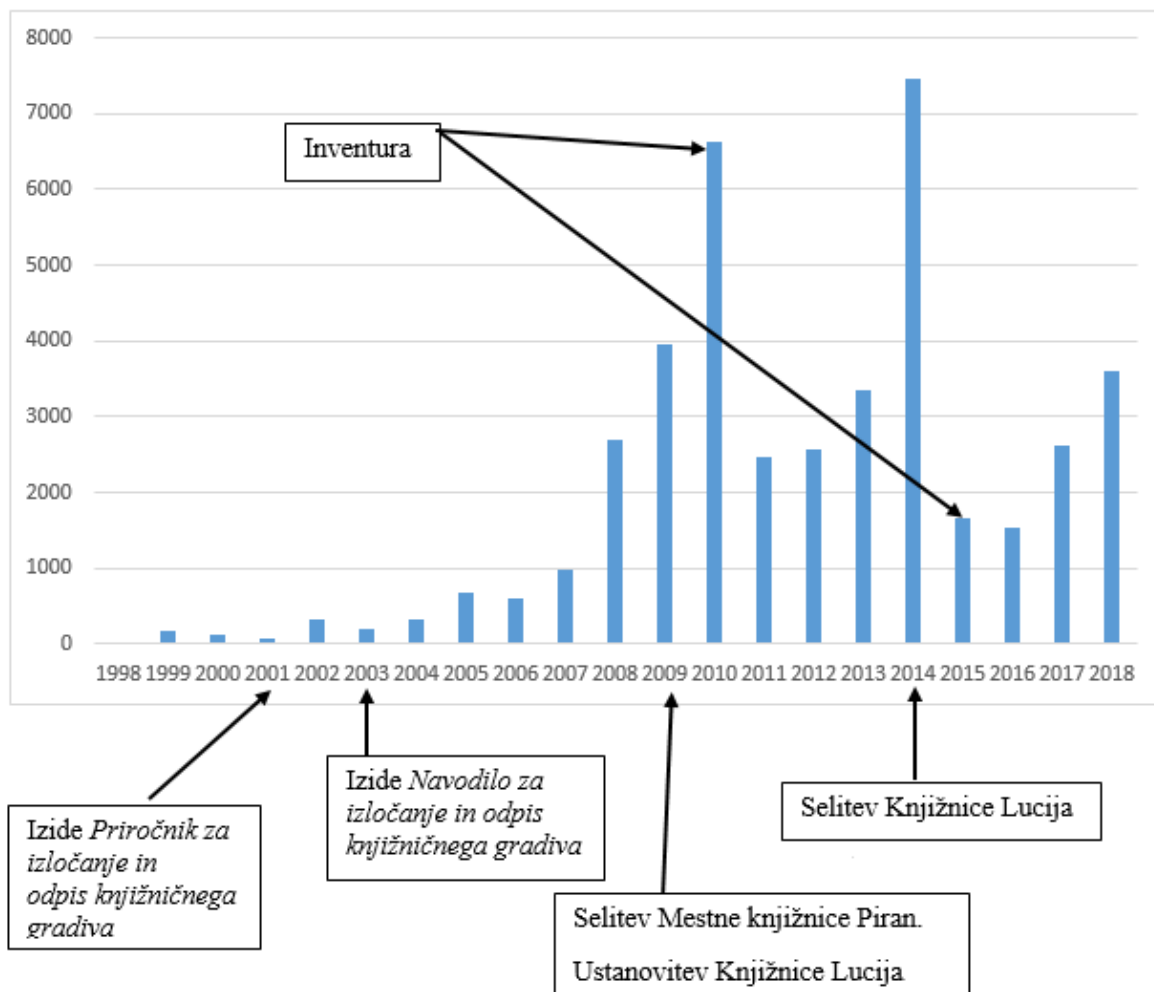
V Prilogi 2 je predstavljena preglednica, v kateri so povzeti podatki o skupnem prirastu in odpisu vseh slovenskih splošnih knjižnic in splošnih knjižnic obalno-kraške regije. Za primerjavo so v preglednici predstavljeni tudi podatki o skupnem prirastu in odpisu v MKP. V letih od 2009 do 2014 se je obseg odpisa v slovenskih splošnih knjižnicah povečeval (iz 45 % prirasta na 58 % prirasta), nato je v letu 2015 upadel na 56 %, naslednje leto na 45 %, potem pa do leta 2017 ponovno narasel na 58 %. V vseh letih se je delež odpisa celote zbirk slovenskih splošnih knjižnic gibal okoli 2 %. V povprečju so slovenske splošne knjižnice v pregledanih letih odpisale 51 % prirasta in 2,2 % celotne zbirke. Odpis splošnih knjižnic obalno-kraške regije je bil veliko bolj raznolik, v nekaj letih je dosegel 80 % ali več prirasta (2010, 2013, 2017), v enem letu 36 % (2015). V povprečju so splošne knjižnice obalno-kraške regije v pregledanih letih odpisale 64 % prirasta in 2,75 % celotne zbirke (Vodeb in Tizaj Marc, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018). MKP je v pregledanem obdobju v povprečju odpisala več gradiva kot slovenske splošne knjižnice in splošne knjižnice obalno-kraške regije, saj je odpisala 77 % prirasta in 5,05 % celotne zbirke. Vendar so bile tudi razlike v odpisu med

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit posameznimi leti v MKP večje: v enem letu (2015) je MKP odpisala 39 % prirasta, v drugem (2014) 167 %, v enem 3,42 % (2017) celotne zbirke, v drugem 10,53 % (2014). Velik vpliv na obseg odpisanega gradiva imajo selitve in drugi dogodki v večjih splošnih knjižnicah (Poličnik-Čermelj, 2011, str. 153).

4.2 ODPIS V MKP

Število odpisanih enot v MKP (Slika 4)⁷ je bilo od leta 1998 do leta 2007 zelo majhno: manj kot 500 inventarnih enot odpisanega gradiva na leto do leta 2004 in manj kot 1000 enot odpisanega gradiva do leta 2007, ko je knjižnična zbirka štela okoli 68.000 inventarnih enot. Izdaja Priročnika (2001) in Navodil za izločanje in odpis knjižničnega gradiva (2003) torej ni takoj vplivala na količino odpisanega gradiva. Število odpisanega gradiva v letih 2008 in 2009 strmo naraste: okoli 2700 odpisanih enot v letu 2008 in skoraj 4000 enot odpisanega gradiva v letu 2009. Povišan odpis je bil posledica selitve MKP in ustanovitve enote Knjižnica Lucija, zaradi česar je bila vsaka knjiga prijeta v roke in pregledana. Zelo visok odpis (okoli 6600 enot) je bil tudi v letu 2010, saj je bila takrat v knjižnici izvedena prva inventura, ki ji je sledil odpis izgubljenega in ukradenega gradiva. Po letu 2010 do vključno leta 2013 se je število odpisanih enot ustalilo na okoli 2500 do 3500 odpisanih enot, nato pa je v letu 2014 zopet narastlo na okoli 7500 zaradi selitve Knjižnice Lucija na novo lokacijo in ukinitve skladišča. V letih 2015 do 2018 se je letni odpis gibal med 1500 in 3500 enotami. Druga inventura, ki je potekala v letu 2015, ni bistveno vplivala na število odpisanega gradiva.

⁷ V prikaz so vključene tudi serijske publikacije, ki jih v MKP hranimo od treh mesecev do enega leta in jih nato sprti odpisujemo (število naslovov 2018: 274).

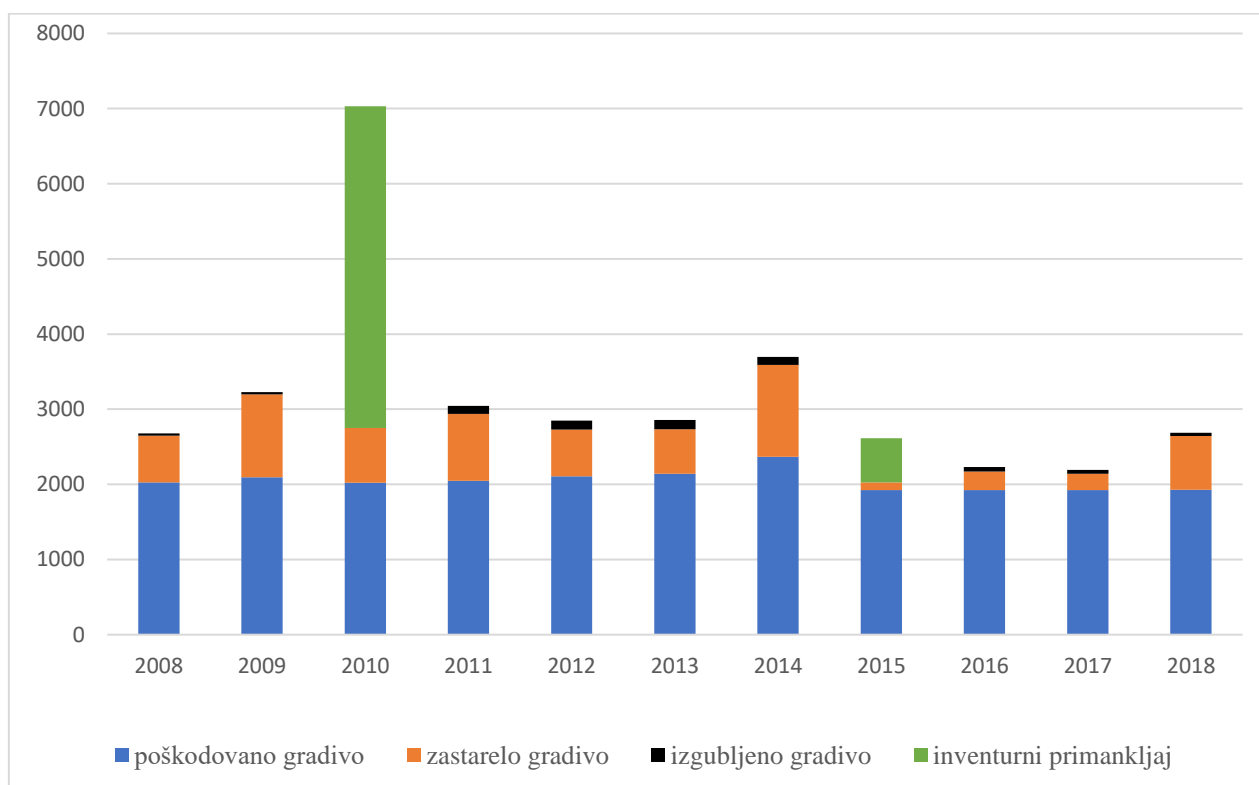
Slika 4: Število odpisanih enot v MKP med leti 1998 in 2009

V Sliko 4 ni vključeno izločeno gradivo, kajti MKP od leta 2014 nima skladišča, zato izloča le knjižnično gradivo, ki je del posebnih projektov oz. posebnih zbirk. Gre za 843 enot gradiva, ki so del projekta Knjižnica na plaži, 89 enot gradiva, ki se nahajajo v Kosmačevi spominski sobi, in 94 enot gradiva, ki so del projekta Rovka Črkolovka⁸. Vse naštetu gradivo je bilo preusmerjeno iz prostega pristopa. V Kosmačevi spominski sobi je oblikovana posebna zbirka, ki ima v katalogu drugo podlokacijo. V projekt Knjižnica na plaži so bile vključene predvsem dobro ohranjene starejše izdaje in dvojnice. Za potrebe projekta Rovka Črkolovka so bili dokupljeni dodatni izvodi gradiva. Gradivo je v katalogu označeno s posebnim statusom oz. stopnjo dostopnosti.

⁸ <https://bralnotekmovanje.si/>

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Pri odpisu gradiva v MKP odpisna komisija vodi tudi evidenco razlogov za odpis (Slika 5). Ti so: poškodovano gradivo, zastarelo gradivo, izgubljeno gradivo in inventurni primanjkljaj. Oznaka izgubljeno gradivo pomeni, da so ga izgubili ali poškodovali uporabniki in zanj plačali odškodnino oz. prinesli nadomestni izvod. Oznako inventurni primanjkljaj dobi gradivo, ki je izgubljeno, ukradeno itd. in med inventuro ni bilo najdeno. Oznake se vpišejo v inventarne opombe (podpolje 996/997r) na enoti gradiva v COBISS3/Zaloga. Gradivo, ki je starejše od leta 1960 in je bilo odpisano zaradi poškodovanosti ali zastarelosti, je označeno drugače⁹ kot gradivo, ki je izšlo po tem letu zaradi pošiljanja odpisnih seznamov NUK-u. Na Sliki 5 je poškodovano gradivo, ki je bilo odpisano pred in po letu 1960, združeno, enako velja za zastarelo gradivo. V vseh letih (razen v letu 2010) kot razlog za odpis gradiva prevladuje poškodovanost. Prva inventura v MKP (2010) je prinesla visok inventurni primanjkljaj – identificirana in odpisana je bila velika količina pogrešanega oz. ukradenega gradiva (66 % odpisa). Rezultati so posledica dejstva, da je bilo gradivo v piranski enoti MKP varnostno zaščiteno šele po selitvi leta 2009, v starih prostorih pa je bilo več desetletij brez ustrezne zaščite.

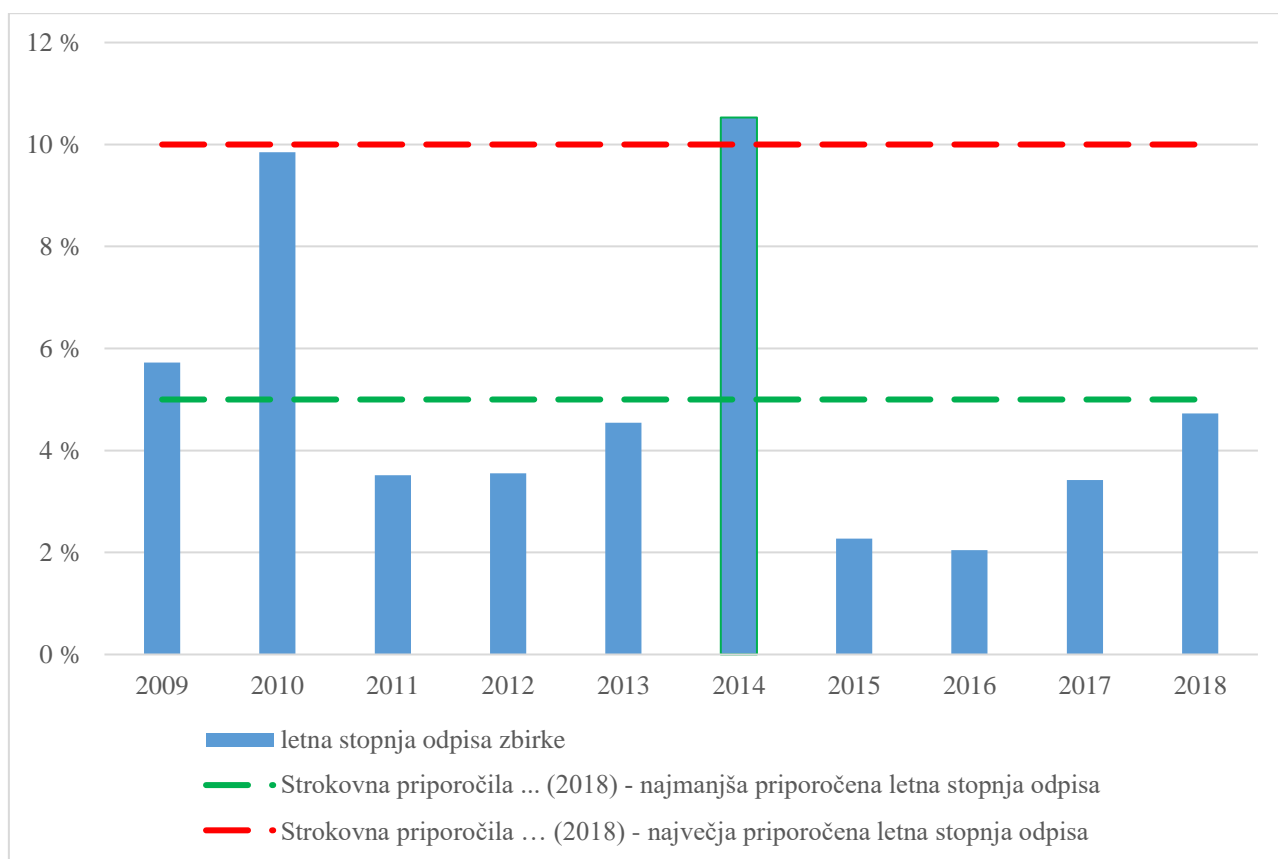

Slika 5: Razlogi za odpis gradiva v MKP med leti 2009 in 2018

⁹ Zastarelo gradivo dobi v inventarne opombe (podpolje 996/997r) oznako ZG, zastarelo gradivo, ki je bilo izdano pred l. 1960, pa oznako ZGN. Podobno velja za poškodovano gradivo (PG, PGN).

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Pomemben podatek za evalvacijo knjižnične zbirke je tudi letna stopnja odpisa celotne zbirke (Slika 6), saj nam za razliko od samega števila odpisanih enot omogoča primerjavo z drugimi knjižnicami in strokovnimi priporočili in standardi. Strokovna priporočila ... (2018) splošnim knjižnicam priporočajo letno stopnjo odpisa 5 do 10 % celotne knjižnične zbirke, seveda usklajeno s stopnjo prirasta (Slika 7). MKP priporočila letne stopnje odpisa 5 do 10 % celotne knjižnične zbirke v večini pregledanih let ni dosegala, saj ni odpisovala dovolj gradiva. Razlogi za to bodo razvidni iz sledečih slik in v razpravi. Dosegla ga je samo v letih 2009 (skoraj 6 % stopnja odpisa glede na celotno zbirko) in 2010 (malo manj kot 10 % stopnja odpisa), približevala pa se mu je v letih 2013 (skoraj 5 % stopnja odpisa), 2014 (malo več kot 10 % stopnja odpisa) in 2018 (skoraj 5 % stopnja odpisa). V ostalih letih (2011 in 2012, 2015–2017) je bila letna stopnja odpisa glede na celotno zbirko 2–3 %. MKP je med leti 2009 in 2018 v povprečju odpisala 5,02 % celotne zbirke, seveda pa so bile med posameznimi leti velike razlike. Priporočilo je torej v daljšem časovnem obdobju dosegla.

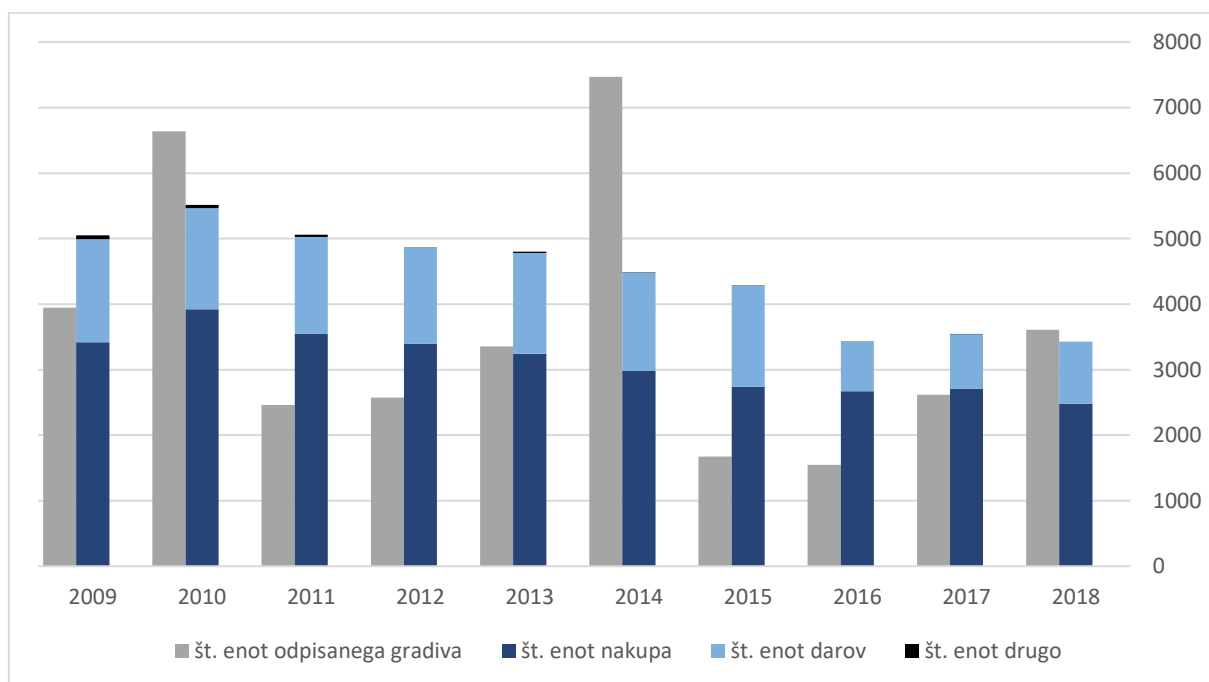

Slika 6: Letna stopnja odpisa celotne zbirke v MKP med leti 2009 in 2018

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Poleg letne stopnje odpisa celotne zbirke Strokovna priporočila ... (2018) določajo tudi, da se stopnja odpisa uskladi s stopnjo prirasta v knjižnici. To pomeni, da je prirast omejujoči dejavnik za odpis v knjižnici: če je prirast manjši, bo manjši tudi odpis.

Primerjava med prirastom in odpisom v MKP je razvidna iz Slike 7. MKP se je temu priporočilu približala v letu 2018 (majhen presežek), v ostalih letih pa je odpisovala premalo (razen v letih 2010 in 2014). MKP je med leti 2009 in 2018 v povprečju odpisala 79,99 % prirasta. Darovi predstavljajo za MKP pomemben vir prirasta: v pregledanih letih je bilo število darov v prirastu 20 do 30 % (povprečje: 29,28 %). Med leti 2009 in 2018 je bil povprečen delež nakupa v prirastu 70,72 %, kar pomeni, da so darovi MKP omogočili, da je odpisala večjo količino gradiva, kot bi ga lahko sicer, s tem je pridobila na kvaliteti knjižnične zbirke.

Slika 7: Število enot odpisanega gradiva v MKP v primerjavi s prirastom med leti 2009 in 2018

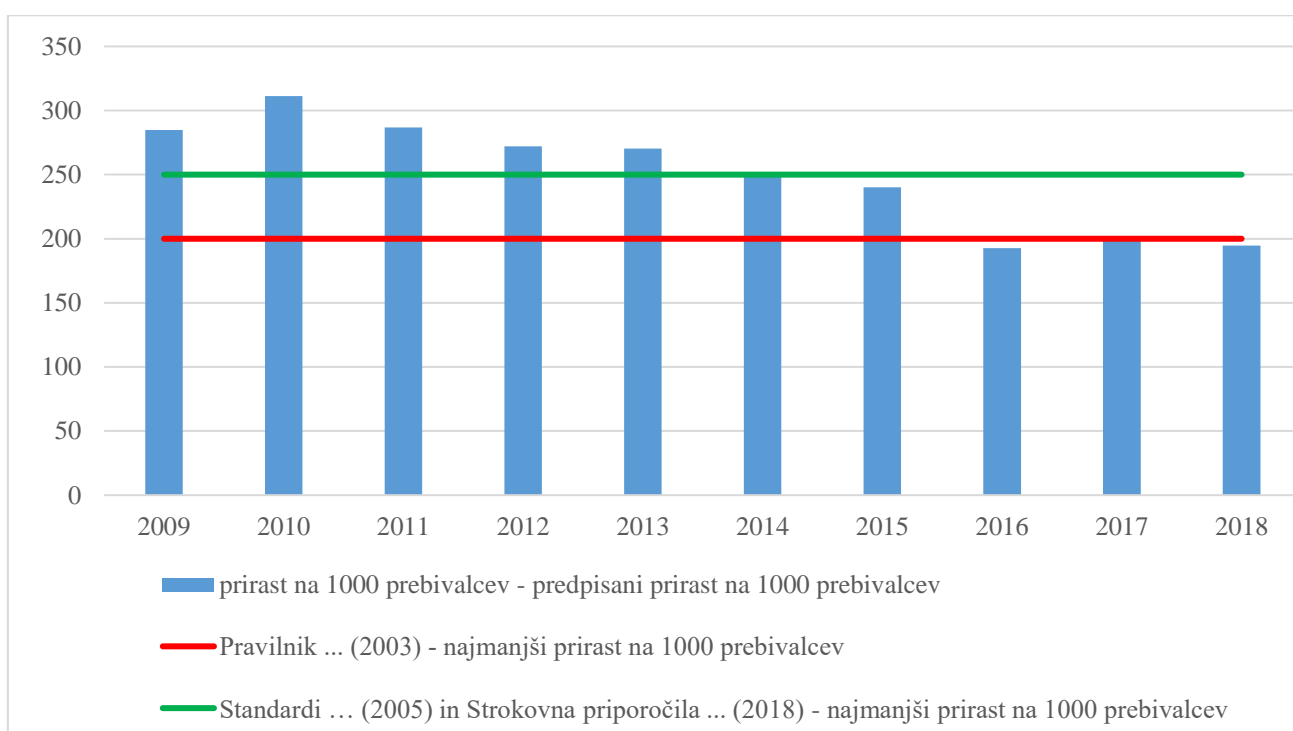
4.3 OMEJUJOČI DEJAVNIKI ZA ODPIS V MKP

4.3.1 Prirast

Prirast je pomemben omejujoči kriterij za odpis, saj knjižnica ne more odpisati več gradiva, kot ga je s prirastom pridobila, če želi ustrezati določilom Strokovnih priporočil ... (2018) in ohranjati ali povečati velikost svoje knjižnične zbirke. Pravilnik ... (2003) določa najmanjši

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit prirast v splošni knjižnici 200 enot na 1000 prebivalcev, Strokovna priporočila ... (2018) pa 250 na 1000 prebivalcev.

Ob pregledu prirasta na prebivalca v MKP (Slika 8) opazimo, da je do leta 2014 MKP dosegala ali presejala prirast 250 enot na 1000 prebivalcev. Po tem pa je zaradi višjih cen knjig in zmanjšanih sredstev v letu 2015 padla pod določila Standardov ... (2005) in Strokovnih priporočil ... (2018), v letu 2016 pa tudi pod določila Pravilnika ... (2003). Za MKP to pomeni, da bo morala, če želi povečati število enot odpisanega gradiva, poiskati tudi načine za povečanje prirasta.

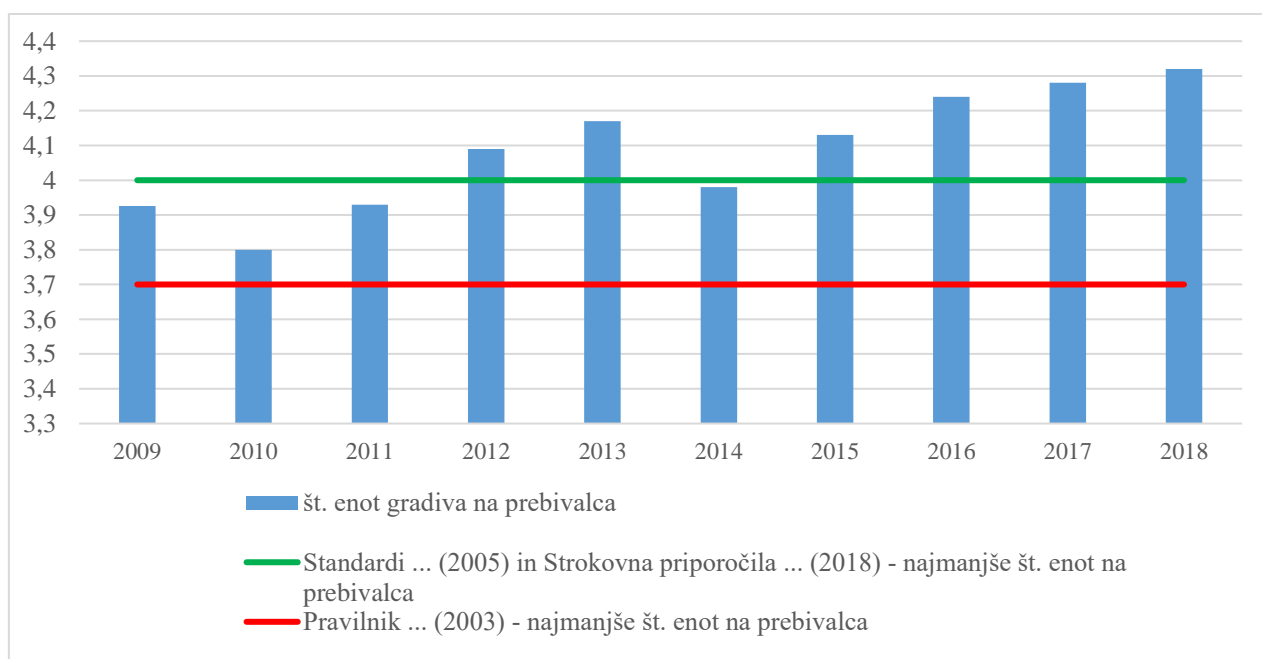
Slika 8: Prirast enot gradiva na 1000 prebivalcev v MKP med leti 2009 in 2018

4.3.2 Število enot v knjižnični zbirki

Na število enot gradiva, ki ga knjižnica lahko odpiše, vpliva tudi število enot v zbirki. Če je knjižnična zbirka premajhna, odpisujejo manj gradiva, da bi to mejo dosegle. Če je zbirka dovolj velika, morajo paziti, da ne bi zaradi prevelikega odpisa padle pod to mejo. Pravilnik ...

Novaković, A., Upravljanje zbirke knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit (2003) določa knjižnicam velikost zbirke 3,7 enote na prebivalca, Standardi ... (2005) in Strokovna priporočila ... (2018) pa 4 enote na prebivalca¹⁰.

Iz pregleda števila enot gradiva na prebivalca v MKP med leti 2009 in 2018 (Slika 9) opazimo, da je MKP v vseh pregledanih letih dosegala velikost zbirke 3,7 enot gradiva na prebivalca. Leta 2012 je dosegla 4 enote gradiva na prebivalca. Pod to mejo je padla samo še enkrat, in sicer v letu 2014, v naslednjem letu pa je zopet preseгла mejo 4 enote gradiva na prebivalca in nad njo ostala. Ti rezultati kažejo, da je knjižnična zbirka MKP dovolj velika, zato število enot gradiva v zbirki ne predstavlja omejujočega dejavnika za odpis. Število enot vpliva tudi na obrat knjižnične zbirke¹¹, ki v zadnjih letih upada (2016: 1,8; 2017: 1,6; 2018: 1,5). Z ustreznim uravnavanjem odpisa, prirasta ter vseh ostalih korakov v procesu upravljanja knjižnične zbirke lahko vplivamo tudi na ta pomemben kazalec uspešnosti knjižnice.

Slika 9: Število enot gradiva na prebivalca v MKP med leti 2009 in 2018

¹⁰ Glede serijskih publikacij Pravilnik ... (2003) določa najmanj 100 naslovov tekočih serijskih publikacij za osrednjo knjižnico, za zbirko vsake krajevne knjižnice pa najmanj 40 naslovov tekočih serijskih publikacij. Standardi ... (2005) in Strokovna priporočila ... (2018) določajo 100 naslovov tekočih serijskih publikacij za osrednjo knjižnico in 30 naslovov za krajevno knjižnico. MKP je določila v vseh pregledanih letih izpolnjevala.

¹¹ To je podatek, ki nam pove, kolikokrat se celotna zbirka knjižnice letno izposodi (število izposojenih enot deljeno s številom enot v zbirki). Pove, koliko je zbirka aktualna oz. koliko zadovoljuje potrebe uporabnikov.

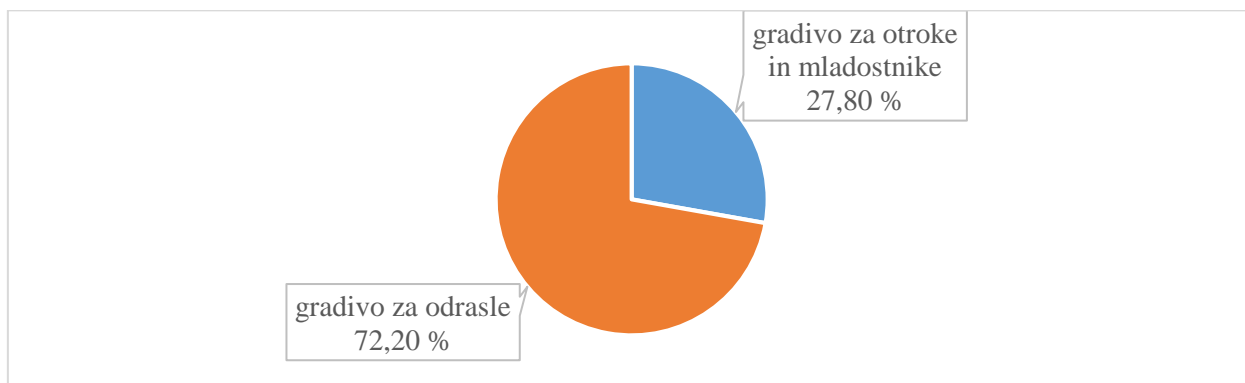
Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

4.3.3 Razmerje naslovov knjižničnega gradiva za odrasle in gradiva za otroke in mladino v zbirki

Poleg ustrezne velikosti celotne knjižnične zbirke morajo knjižnice ohranjati tudi ustrezna razmerja znotraj zbirke same. Prvo izmed teh razmerij je razmerje naslovov gradiva za odrasle in gradiva za otroke in mladostnike. Pravilnik ... (2003) določa 30 % naslovov gradiva za otroke in mladostnike, Standardi (2005) 25 % do 30 % teh naslovov, Strokovna priporočila ... (2018) pa 30 %, vendar pravijo, da naj knjižnica pri tem smiselno upošteva delež teh skupin med prebivalci in prioritete med knjižničnimi vlogami.

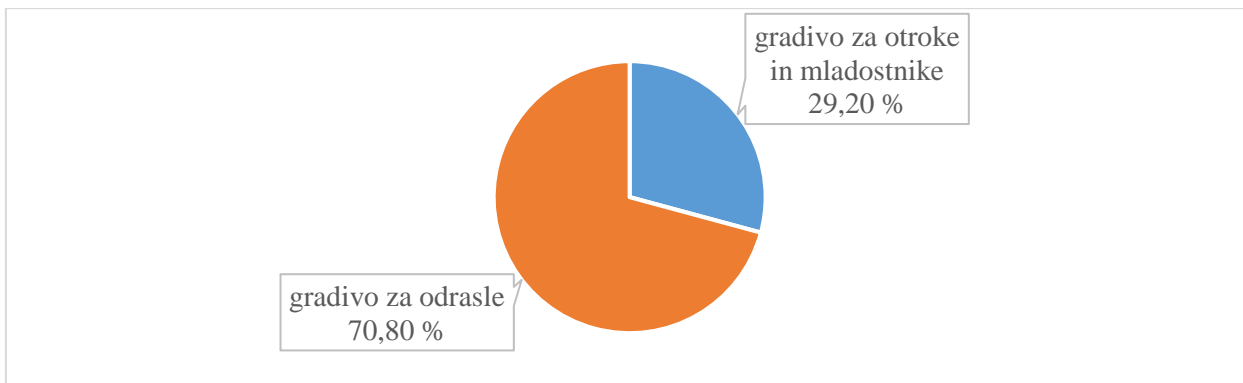
V letu 2009 (Slika 10) je bilo v MKP 27,8 % odstotka gradiva za otroke in mladostnike, v letu 2018 (Slika 11) pa 29,2 %. Razmerje tega gradiva znotraj celotne zbirke je bilo torej ustrezno. Poleg tega smo pregledali tudi razmerje naslovov gradiva za otroke in mladino v prirastu gradiva med leti 2009 in 2018, ki je prikazano na Sliki 12. Razvidno je, da je MKP v prirastu gradiva presegala predpisanih 30 % naslovov gradiva za otroke in mladino v letih 2011, 2012, 2013, 2016 in 2017.

MKP se mora na podlagi prioritete med knjižničnimi vlogami odločiti, ali bo ohranjala trenutno razmerje gradiva za odrasle in gradiva za otroke in mladostnike ali bo določila drugačnega. Če bo ohranila trenutno razmerje, lahko vsako leto odpiše toliko gradiva za otroke in mladostnike, kot ga bo s prirastom pridobila, enako velja za gradivo za odrasle. Če želi povečati delež gradiva za otroke in mladostnike, potem mora zmanjšati odpis tega gradiva ali povečati delež tega gradiva v prirastu.

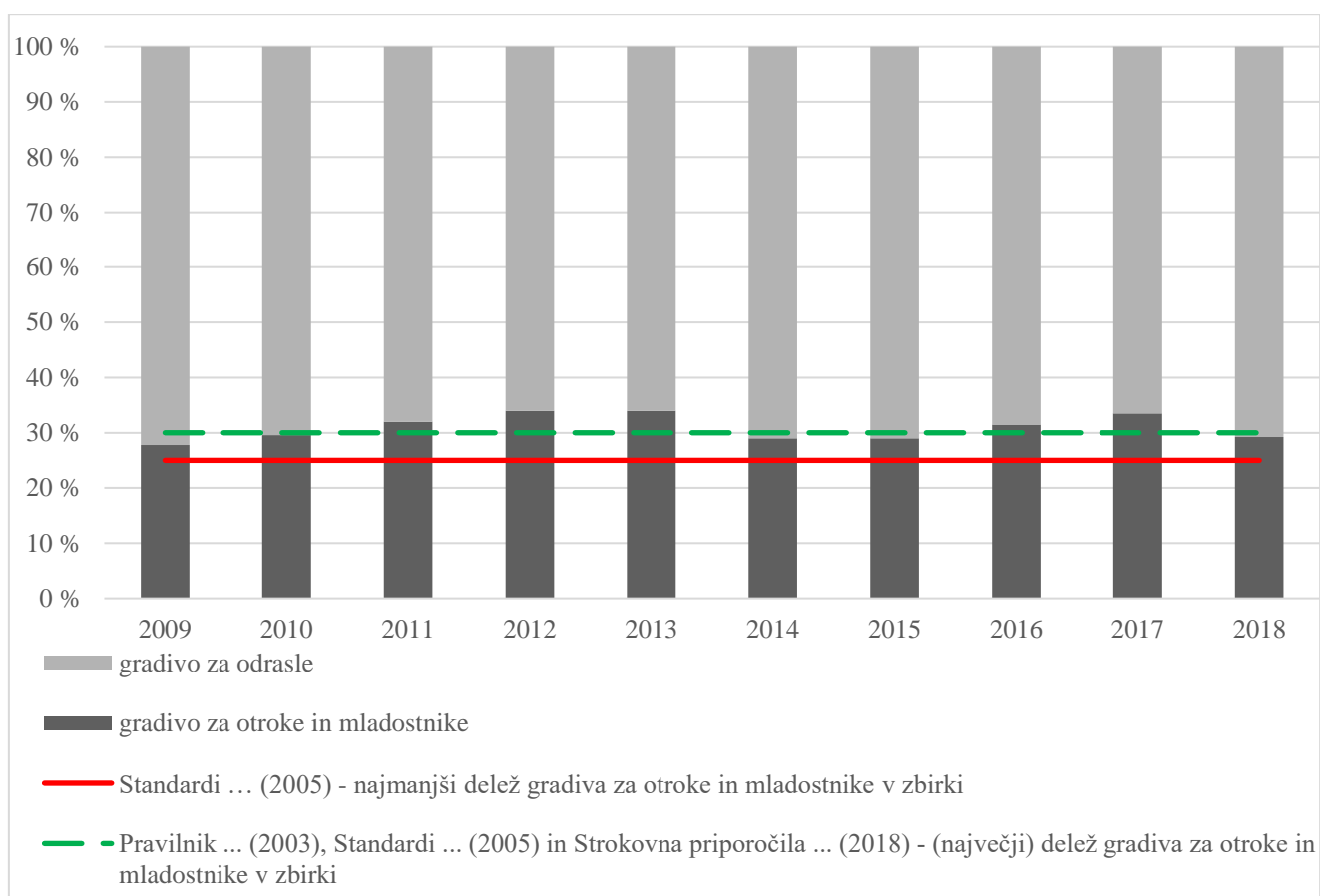

Slika 10: Razmerje naslovov gradiva za odrasle in gradiva za otroke in mladino v knjižnični zbirki MKP v letu 2009

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Slika 11: Razmerje naslovov gradiva za odrasle in gradiva za otroke in mladino v knjižnični zbirki MKP v letu 2018

Slika 12: Razmerje naslovov gradiva za odrasle in gradiva za otroke in mladino v prirastu gradiva v MKP med leti 2009 in 2018

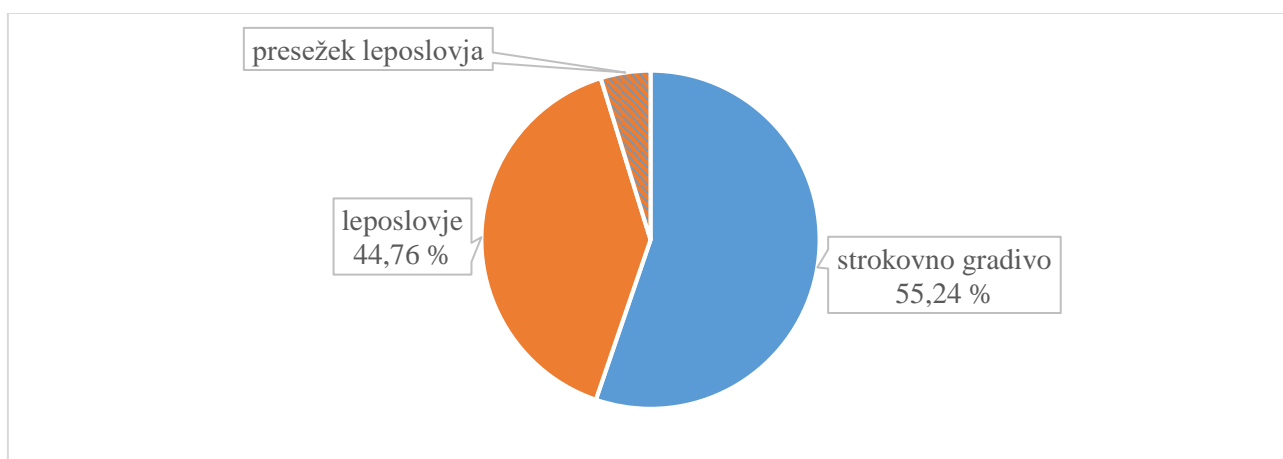
4.3.4 Razmerje naslovov leposlovja in strokovnega gradiva v knjižnični zbirki

Drugo razmerje znotraj zbirke, ki ga morajo knjižnice ohranjati, je razmerje naslovov leposlovja in strokovnega gradiva. Pravidnik ... (2003) in Standardi ... (2005) določajo 40 % naslovov

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit leposlovja, Strokovna priporočila ... (2018) pa do 50 % naslovov leposlovnega gradiva v krajevnih knjižnicah, s tem da je v večjih knjižnicah delež strokovnega gradiva večji.

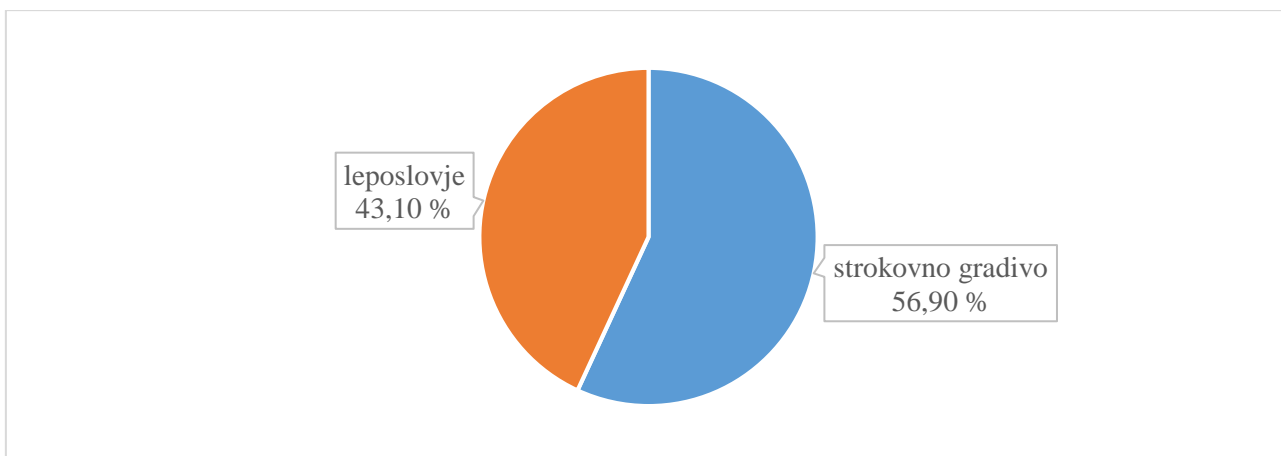
Leta 2009 (Slika 13) je bilo v zbirki MKP 4,76 % premalo naslovov strokovnega gradiva, da bi bila zbirka ustrezna. Leta 2018 (Slika 14) je bilo v zbirki 43,1 % leposlovnega gradiva, kar bi po Pravilniku ... (2003) in Standardih ... (2005) pomenilo 3,1 % presežek leposlovnega gradiva, po Strokovnih priporočilih ... (2018) pa je zbirka ustrezna. Na Sliki 15 je prikazano razmerje med strokovnim gradivom in leposlovjem v prirastu v MKP med leti 2009 in 2018. MKP je v svojem prirastu med leti 2010 in 2016 dosegala standard 60 % naslovov strokovnega gradiva v zbirki, ni pa ga dosegala v letih 2009, 2017 in 2018.

MKP je torej v večini pregledanih let kupovala zadosti strokovnega gradiva, vendar je bila njegova količina v zbirki še vedno premajhna, da bi bila razmerja celotne zbirke ustrezna. Za odpis v MKP je to pomenilo, da je knjižnica odpisovala čim manj strokovnega gradiva, saj ni želela pasti še nižje pod zahtevano mejo. Sedaj, ko so se razmerja spremenila, bo MKP lahko odpisala večji delež zastarelega strokovnega gradiva in še vedno ohranjala ustrezno razmerje v zbirki. Seveda bo MKP morala v novem strateškem načrtu najprej bolj natančno določiti razmerje naslovov v obeh enotah. Če bo ohranila trenutno razmerje, lahko vsako leto odpíše toliko strokovnega gradiva, kot ga bo s prirastom pridobila. Če bo želela zmanjšati delež strokovnega gradiva v celotni zbirki ali v posamezni enoti, bo odpisala večji del strokovnega gradiva, kot ga bo s prirastom pridobila.

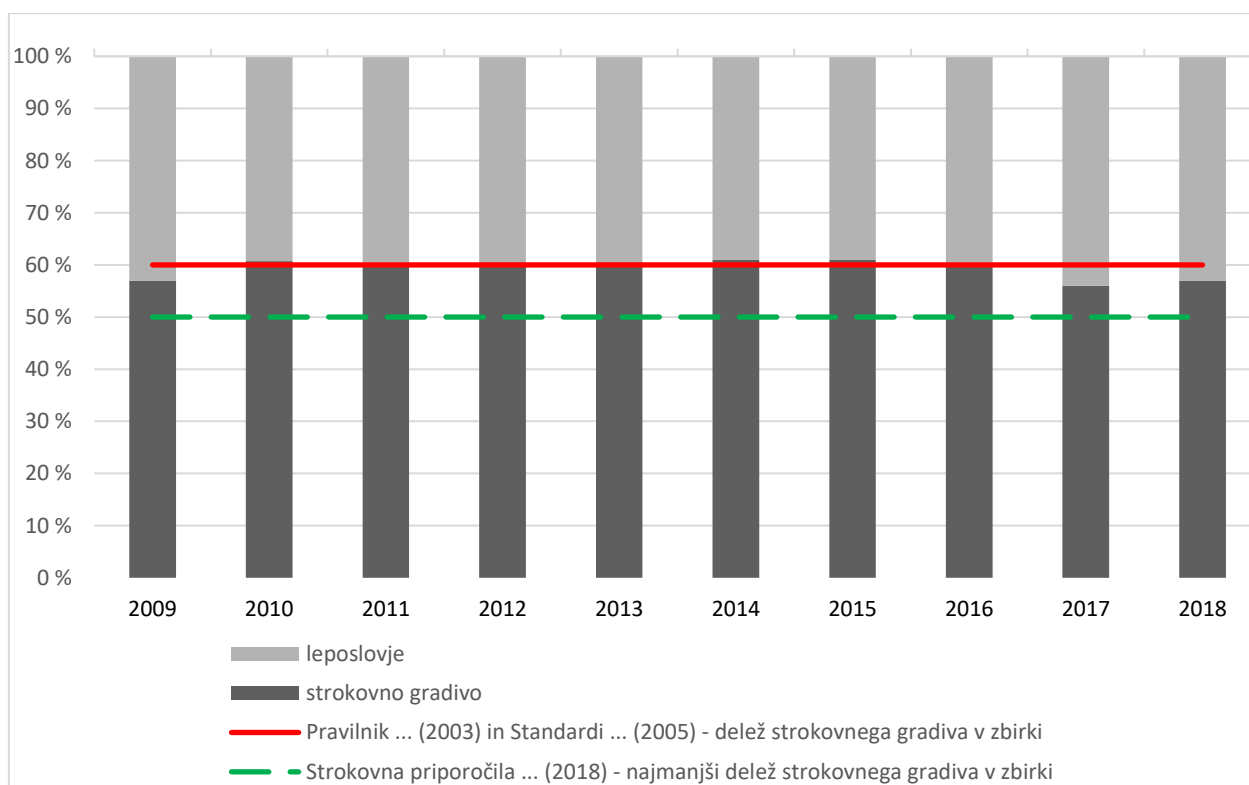

Slika 13: Razmerje naslovov leposlovja in strokovnega gradiva v knjižnični zbirki MKP v letu 2009

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Slika 14: Razmerje naslovov leposlovja in strokovnega gradiva v knjižnični zbirki MKP v letu 2018 (stanje 31. 12. 2018)

Slika 15: Razmerje naslovov leposlovnega in strokovnega gradiva v prirastu gradiva v MKP med leti 2009 in 2018

5 RAZPRAVA Z ZAKLJUČKI

Upravljanje s knjižnično zbirko je načrtovan, sistematičen in dolgoročen proces, katerega cilj je v daljšem časovnem obdobju zgraditi vsebinsko zaokroženo in relevantno knjižnično zbirko (Kodrič-Dačić, 2007, str. 92–93). Del tega procesa je tudi odpis knjižničnega gradiva, ki enako

Novaković, A., Upravljanje zbirke knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit kot ostali koraki v njem vpliva na kvaliteto zbirke. Pri odpisu MKP upošteva Navodilo (2013) in Priročnik za izločanje in odpis knjižničnega gradiva (2001) in seveda vso relevantno zakonodajo in strokovna priporočila s tega področja. Pri odpisu primarno uporablja metodo pregledovanja knjižnih polic, poleg te pa tudi metodo računalniškega izločanja gradiva. Odpisano gradivo v dobrem fizičnem stanju, ki ga NUK in Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper nista izbrali s poslanih seznamov, je našlo novi dom na različnih lokacijah: v varni hiši, pri slovenskih društvih v BIH, Makedoniji in Nemčiji, v šolski knjižnici v Avstriji, v Domu za starejše občane v Luciji, v novo postavljeni knjižnici Slovenskega kulturnega društva Ajda v Umagu, v lucijskem vrtcu itd. Leta 2018 smo v splošnih knjižnicah dobili nova strokovna priporočila, ki knjižnicam prinašajo številne novosti. Želeli smo ugotoviti, kaj natančno te spremembe pomenijo za odpis v MKP kot del upravljanja s knjižnično zbirko.

Prvo hipotezo *"Predpostavljamo, da je bil odpis med leti 2009 in 2017 v MKP v povprečju večji kot odpis v drugih splošnih knjižnicah v Sloveniji in v drugih splošnih knjižnicah v obalno-kraški regiji, in sicer zaradi selitve, ustanovitve nove enote knjižnice (2009, 2014) in prve inventure celotne zbirke (2010)."* lahko potrdimo. MKP je v povprečju odpisovala več gradiva kot slovenske splošne knjižnice in splošne knjižnice obalno-kraške regije (MKP: 77 % prirasta, 5,05 % celotne zbirke, Slovenija: 51 % prirasta, 2,20 % celotne zbirke; obalno-kraška regija: 64 % prirasta, 2,75 % celotne zbirke). Kljub temu so v MKP delovali podobni trendi kot v celotni državi: knjižnica je v večini pregledanih let odpisovala premalo gradiva, čeprav bi bilo za kvaliteto zbirke to pomembno, vendar je s časom obseg odpisanega gradiva naraščal.

Drugo hipotezo *"Predpostavljamo, da je bil letni obseg odpisa do leta 2008 zelo majhen. Po tem letu je bil največji ob selitvah oz. ustanovitvi nove enote knjižnice (2009, 2014) ali ob izvajanju inventur (2010, 2015). Predpostavljamo, da izdaja Priročnika in Navodila za izločanje in odpis knjižničnega gradiva ni pomembno vplivala na obseg odpisa v MKP."* lahko potrdimo. Število odpisanih enot gradiva na leto je bilo do leta 2007 manjše od 1000 enot. Število odpisanih enot je v letih 2008–2010 strmo narastlo, saj so takrat potekale selitev, ustanovitev nove enote in prva inventura, zaradi česar je bila vsaka enota gradiva prijeta v roko in pregledana. Veliko število odpisanih enot se kaže tudi v letu 2014, ko je potekala selitev enote Knjižnica Lucija.

Tretje raziskovalno vprašanje *"Kako so se v obdobju 2009–2018 spreminjali razlogi za odpis gradiva?"* in njegovo hipotezo *"Predpostavljamo, da je bilo največ gradiva odpisanega zaradi*

Novaković, A., Upravljanje zbirke knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit *poškodovanosti, vendar bo naraščal delež gradiva, ki je bil odpisan zaradi zastarelosti.*” lahko ovržemo. MKP je v vseh letih v tem obdobju odpisovala zastarelo gradivo in pošiljala odpisne sezname NUK-u. V vseh letih (razen 2010, ko je bil zelo visok delež inventurnega primanjkljaja) je prevladoval delež gradiva, ki je bilo odpisano zaradi poškodovanosti, število enot, ki so bile odpisane zaradi zastarelosti, ni naraščalo.

Četrto raziskovalno hipotezo *“Predpostavljamo, da je knjižnica večinoma ustrezala ali se približala standardom”*, ki je odgovarjala na vprašanje *“Kako so se v obdobju 2009 do 2018 spreminjali statistični podatki o upravljanju knjižnične zbirke, ki so omejujoči dejavnik pri odpisu gradiva (prirast, št. enot gradiva v zbirki, razmerja med gradivom za mladino in odrasle ter strokovnim in leposlovnim gradivom), in kako ustrezajo veljavnim standardom za njihovo obdobje?”*, lahko potrdimo. Za MKP v obdobju med 2009 in 2018 velja, da:

- je bil obseg odpisanega gradiva v večini let (2011–2013, 2015–2018) v obdobju manjši od 5 % celotne zbirke in manjši od prirasta (2009, 2011–2013, 2015–2017) – torej je bil odpis premajhen;
- je imela po letu 2012 ustrezno število enot na prebivalca po Pravilniku ... (2003) in po Standardih ... (2005), z izjemo leta 2012; knjižnična zbirka MKP je dovolj velika, zato število enot gradiva v zbirki ne predstavlja omejujočega dejavnika za odpis; MKP bi lahko zbirko z odpisom neaktualnega gradiva nekoliko zmanjšala in še vedno ustrezala Strokovnim priporočilom ... (2018), hkrati pa povečala obrat zbirke;
- je imela do leta 2014 vsako leto ustrezen prirast v skladu s Standardi ... (2005), leta 2015 v skladu s Pravilnikom (2003), za tem pa je padla pod nivo obeh; prirast je pomemben omejujoči kriterij za odpis, saj knjižnica ne more odpisati več gradiva, kot ga je s prirastom pridobila; če MKP želi povečati svoj odpis, mora povečati tudi svoj prirast;
- MKP ima ustrezen delež gradiva za otroke in mladostnike (30 %); če bo ohranila trenutno razmerje, lahko vsako leto odpiše toliko gradiva za otroke in mladostnike, kot ga bo s prirastom pridobila;
- je MKP v letu 2018 presegala predpisani delež leposlovja (40 %) po Standardih ... (2005), novejšim standardom pa je ustrezala (2018) (do 50 % leposlovja); ker MKP v pregledanem obdobju v zbirki ni imela dovolj strokovnega gradiva, ga je manj odpisovala; zaradi sprememb v zahtevanih razmerjih bo MKP lahko odpisala večji delež zastarelega strokovnega gradiva in še vedno ohranjala ustrezno razmerje v zbirki.

Peto raziskovalno vprašanje se je glasilo: “*Kaj v luči statističnih podatkov iz prejšnje hipoteze novi standardi za splošne knjižnice pomenijo za odpis v MKP?*”, njegova hipoteza pa: “*Knjižnica bo lahko odpisala večji delež zastarelega strokovnega gradiva*”. Predpostavka se je izkazala kot pravilna, radi bi jo dopolnili z naslednjimi ugotovitvami in zaključki, ki jih bomo v prihodnosti uporabljali pri upravljanju knjižnične zbirke in odpisu:

1. Knjižnica bo ohranjala trenutno velikost zbirke (2018: okoli 76.000 enot gradiva, več kot 4 enote gradiva na prebivalca).
2. Knjižnica bo uskladila odpis s prirastom (2018: prirast – 3427 enot, odpis – 3608, to je 4,73 % letna stopnja odpisa celotne zbirke), s čimer se bo približala ali preseгла priporočeno 5 % letno stopnjo odpisa celotne knjižnične zbirke v Strokovnih priporočilih ... (2018).
3. Dar je pomemben vir za upravljanje s knjižnično zbirko MKP, saj predstavlja precej visok delež njenega prirasta (27,6 % prirasta v 2018). Knjižnica bo še naprej v svojo zbirko vključevala darove v skladu z nabavno politiko knjižnice, kar ji bo omogočalo večji prirast, kot ga dovoljujejo finančna sredstva, posledično pa tudi večji odpis in kvalitetnejšo zbirko. Prirast je pomemben omejujoči dejavnik za zbirko MKP, saj je premajhen, posledično pa omejuje tudi odpis gradiva. Vključevanje ustreznih darov v zbirko pomaga zmanjševati to težavo.
4. Knjižnica bo v skladu s Strokovnimi priporočili ... (2018) oblikovala strateški načrt, v katerem bo konkretizirala knjižnične vloge. Na podlagi izoblikovanih prioritiet med vlogami se bo odločila, ali bo ohranjala trenutna razmerja med gradivom za otroke in odrasle ali se bo odločila za drugačno razmerje, kar Strokovna priporočila ... (2018) omogočajo. Če bo ohranila trenutno razmerje, lahko vsako leto odpiše toliko gradiva za otroke in mladostnike, kot ga bo s prirastom pridobila, enako velja za gradivo za odrasle. Če želi povečati delež gradiva za otroke in mladostnike, potem mora zmanjšati odpis tega gradiva ali povečati delež tega gradiva v prirastu.
5. Knjižnica bo ohranjala razmerja 55 % naslovov strokovnega gradiva, v krajevni knjižnici Lucija bo delež teh naslovov manjši, vendar še vedno večji kot 50 %. Tudi razmerje teh naslovov bo določila v strateškem načrtu. Za ohranitev trenutnega razmerja mora MKP odpisati toliko zastarelega gradiva, kot ga bo s prirastom pridobila. Če bo želela zmanjšati delež strokovnega gradiva v posamezni enoti, bo odpisala več strokovnega gradiva, kot ga bo s prirastom pridobila.

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

6. Pri odpisu zastarelega gradiva bo imelo prednost strokovno gradivo, saj ga je knjižnica zaradi zahtevanega razmerja naslovov 60 % : 40 %, ki ga ni dosegala, odpisovala premalo.
7. Pri identifikaciji zastarelega gradiva si bo MKP pomagala s preglednico v Prilogi 3 in ostalimi kriteriji, ki so opisani v teoretičnem delu naloge.

To je prva tovrstna raziskava v MKP. Rezultate bo knjižnica uporabila pri evalvaciji lastnega dela, pri oblikovanju morebitnih novih politik o upravljanju zbirke, predvsem pa bodo koristili odpisni komisiji kot vodilo pri njenem delu. Raziskava bi lahko koristila tudi drugim raziskovalcem kot iztočnica za podobne raziskave. Pomanjkljivost raziskave je predvsem njena omejenost – ker govori samo o MKP, njenih rezultatov ni moč posplošiti tudi na druge splošne knjižnice. Raziskavo bi se dalo razširiti z dodatnimi raziskovalnimi podatki ali ovrednotiti knjižnično zbirko z drugih vidikov (statistika izposoje, obrat zbirke, mnenja uporabnikov itd.). Glede izpolnjevanja določil Strokovnih priporočil ... (2018) je potrebno postoriti še marsikaj. V MKP v bližnji prihodnosti načrtujemo raziskavo, v kateri bomo uporabnike povprašali za mnenje o zbirki. Ti podatki nam bodo koristili pri nadaljnjem upravljanju knjižnične zbirke, poleg tega pa jih nameravamo vključiti v analizo okolja, ki jo potrebujemo za pripravo novega strateškega načrta, ki bo nastal v letu 2019.

6 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

- Allen, M. (2010). Weed'em and reap: the art of weeding to avoid criticism. *Library Media Connection*, 28(6), 32–33.
- Chrzastowski, T. in Harris, J. (2015). How weeding adds value to library collections: weighing the cost of weeding and the cost of keeping books. *University Library*, 40. Pridobljeno 9. 5. 2019 s spletne strani: <https://scholarcommons.scu.edu/library/40/>
- Češnovar, N., Poličnik-Čermelj, T., Lah-Skarget, P., Žagar, V., Malis, V., Aškerc, G., ...
- Maver, E. (2001). *Priročnik za izločanje in odpis knjižničnega gradiva*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Dilevko, J. in Gottlieb, L. (2003). Weed to achieve: a fundamental part of the public library mission? *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, 27(1), 73–96.

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Evaluating library collections: an interpretation of the library bill of rights. (2008).

Chicago: American Library Association. Pridobljeno 19. 2. 2019 s spletne strani:

<http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/evaluatinglibrary>

Goldsmith, F. (2015). *Crash course in weeding library collections*. Santa Barbara: ABC-CLIO.

Hibner, H. in Kelly, M. (2013). *Making a collection count* (2. ed.). London: Chandos.

Johnson, P. (2014). *Fundamentals of collection development and management* (3.ed.).

London: Facet.

Kanič, I., Leder, Z., Ujčič, M., Vilar, P. in Vodeb, G. (2009). *Bibliotekarski terminološki slovar*. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Kodrič-Dačić, E. (2007). Uvod v izgradnjo knjižničnih zbirk. *Knjižnica*, 51(1), 89–112.

Larson, J. (2012). *CREW: a weeding manual for modern libraries*. Austin: Texas State Library and Archives Commission.

Mestna knjižnica Piran. (2006). *V zavetju: 50 let Mestne knjižnice Piran*. Piran: Mestna knjižnica Piran.

Mestna knjižnica Piran. (2010). Dokument o nabavni politiki Mestne knjižnice Piran. Piran: Mestna knjižnica Piran.

Mestna knjižnica Piran. (2012). Interna navodila o izločanju in odpisu knjižničnega gradiva v Mestni knjižnici Piran. Piran: Mestna knjižnica Piran.

Mestna knjižnica Piran. (2013). Metodologija za vrednotenje knjižničnega gradiva, katerega nabavna vrednost ni znana Mestni knjižnici Piran. Piran: Mestna knjižnica Piran.

Mestna knjižnica Piran. (2014). Dokument o nabavni politiki Mestne knjižnice Piran. Piran: Mestna knjižnica Piran.

Narodna in univerzitetna knjižnica. (2018a). *Knjige in brošure*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 18. 2. 2019 s spletne strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/knjiga/knjige_brosure.pdf

Narodna in univerzitetna knjižnica. (2018b). *Slovenski založniki*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 18. 2. 2019 s spletne strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/knjiga/slo_zalozniki.pdf

Navodilo za izločanje in odpis knjižničnega gradiva. (2003). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Navodilo za izločanje in odpis knjižničnega gradiva. (2013). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 13. 12. 2017 s spletne strani: <http://www.nuk.uni-lj.si/informacije/izlocanje-in-odpis>

Novaković, A., Upravljanje zbirke knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Osburn, C. B. (2006). Collection management in the Library Quarterly, 1931–2005. *The Library Quarterly*, 76(1), 36–57.

Poličnik-Čermelj, T. (2011). Odpisano knjižnično gradivo slovenskih knjižnic v obdobju 2005–2010 skozi prizmo nacionalne knjižnice. *Knjižnica*, 55(2–3), 147–165.

Poličnik-Čermelj, T. (2017). Seznamei odpisanega gradiva za Narodno in univerzitetno knjižnico v obdobju 2011–2016: odzivnost knjižnic na dopolnjevanje nacionalne zbirke z odpisanim gradivom. *Knjižnica*, 61(1–2), 207–234.

Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003). *Uradni list RS*, št. 73/2003, 70/2008, 80/2012.

Rampih, S. (2010). *Nabavna politika v splošnih knjižnicah*. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Reno, L. in Lowe, M. (2017). Into the weeds: emotions and deselection in the library. V S. Schmehl Hines in M. L. Matteson (ur.), *Emotion in the library workplace* (str. 99–128). Bingley: Emerald.

Rupnik, V. (2002). Tuje izkušnje pri izločanju knjig v splošnih knjižnicah. *Knjižnica*, 46(1–2), 151–167.

Standardi za splošne knjižnice: (za obdobje od 1. maja 2005 do 30. aprila 2015). (2005).

Ljubljana: Nacionalni svet za knjižnično dejavnost. Pridobljeno 15. 2. 2019 s spletne strani:

http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/hitri_dostop/standardi_spl_k_sprejeti.pdf

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018–2028). (2018).

Ljubljana: Nacionalni svet za knjižnično dejavnost. Pridobljeno 15. 2. 2019 s spletne strani:

http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Direktorat_za_kulturno_dediscino/Knjiznicna_dejavnost/2018/NSKD_PRIPOROCILA_splosne_knjiznice_2018-2028_objava.pdf

Vnuk, R. (2016). Weeding without worry: transparency and communication help ease weeding woes. *American libraries*, 47(5), 50–53.

Vodeb, G. in Tizaj Marc, D. (2010). *Slovenske knjižnice v številkah: splošne knjižnice:*

poročilo za leto 2009. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 27.

3. 2019 s spletne strani: [http://cezar.nuk.uni-](http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/analize/publikacija_splosne09.pdf)

[lj.si/common/files/analize/publikacija_splosne09.pdf](http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/analize/publikacija_splosne09.pdf)

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Vodeb, G. in Tizaj Marc, D. (2011). *Slovenske knjižnice v številkah: splošne knjižnice: poročilo za leto 2010*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 27.

3. 2019 s spletne strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/analize/publikacija_splosne2010.pdf

Vodeb, G. in Tizaj Marc, D. (2012). *Slovenske knjižnice v številkah: splošne knjižnice: poročilo za leto 2011*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 27.

3. 2019 s spletne strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/analize/publikacija_splosne2011.pdf

Vodeb, G. in Tizaj Marc, D. (2013). *Slovenske knjižnice v številkah: splošne knjižnice: poročilo za leto 2012*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 27.

3. 2019 s spletne strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/analize/publikacija_splosne2012.pdf

Vodeb, G. in Tizaj Marc, D. (2014). *Slovenske knjižnice v številkah: splošne knjižnice: poročilo za leto 2013*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 27.

3. 2019 s spletne strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/analize/publikacija_splosne2013.pdf

Vodeb, G. in Tizaj Marc, D. (2015). *Slovenske knjižnice v številkah: splošne knjižnice: poročilo za leto 2014*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 27.

3. 2019 s spletne strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/analize/publikacija_splosne2015.pdf

Vodeb, G. in Tizaj Marc, D. (2016). *Slovenske knjižnice v številkah: splošne knjižnice: poročilo za leto 2015*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 27.

3. 2019 s spletne strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/analize/publikacija_splosne2015.pdf

Vodeb, G. in Tizaj Marc, D. (2017). *Slovenske knjižnice v številkah: splošne knjižnice: poročilo za leto 2016*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 27.

3. 2019 s spletne strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/analize/publikacija_splosne2016.pdf

Vodeb, G. in Tizaj Marc, D. (2018). *Slovenske knjižnice v številkah: splošne knjižnice: poročilo za leto 2017*. (2018). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Pridobljeno 27. 3. 2019 s spletne strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/analize/publikacija_splosne2017.pdf

Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/2001, 96/2002 – ZUIJK, 95/2015.

7 PRILOGE

PRILOGA 1: PRIMERJAVA SLOVENSКИH STROKOVNIH PRIPOROČIL IN PRAVILNIKOV GLEDE UPRAVLJANJA KNJIŽNIČNE ZBIRKE

Preglednica 1: Primerjava slovenskih strokovnih priporočil in pravilnikov glede upravljanja knjižnične zbirke

	Pravilnik ... (2003)	Standardi ... (2005)	Strokovna priporočila ... (2018)
Št. enot knjig in brošur	Najmanj 3,7 enot gradiva na prebivalca, ne manj kot 6.000 enot gradiva (11. člen).	Najmanj 4 enote gradiva na prebivalca, ne manj kot 10.000 enot gradiva (str. 12).	Najmanj 4 enote gradiva na prebivalca, ne manj kot 10.000 enot gradiva (str. 62).
Št. enot neknjižnega gradiva	Najmanj 0,3 enote neknjižnega gradiva na prebivalca (11. člen).	Najmanj 0,4 izvode neknjižnega gradiva na prebivalca (str. 12).	»Stopnjo obsega in prirasta neknjižnega gradiva v knjižnični zbirki določi knjižnica glede na aktualnost takšnega gradiva, ki je pogojena s tehnološkim razvojem« (str. 18).
Št. naslovov serijskih publikacij	Vsaj 100 (sedež knjižnice), vsaj 40 (v krajevni enoti) (11.a člen).	Vsaj 100 (sedež knjižnice), vsaj 30 (v krajevni enoti) (str. 12).	Vsaj 100 (sedež knjižnice), vsaj 30 (v krajevni enoti) (str. 62).
Razmerje med strokovnim in leposlovnim gradivom	60 % : 40 % (12. člen).	60 % : 40 % (str. 12).	»Do 50 % naslovov leposlovnega gradiva v krajevnih knjižnicah. Z velikostjo knjižnice se praviloma večja delež strokovnega gradiva« (str. 18).
Delež knjižničnega gradiva za otroke in mladostnike	30 % naslovov gradiva v okviru letnega prirasta (12. člen).	25 do 30 % (str. 12).	»Delež knjižničnega gradiva za predšolske otroke, šolske otroke in mladostnike je praviloma 30 %. Knjižnica pri tem smiselno upošteva delež teh skupin med prebivalci ter prioritete med knjižničnimi vlogami« (str. 18).
Prirast knjig in brošur	Najmanj 200 enot na 1000 prebivalcev (11.a člen).	Najmanj 250 enot na 1000 prebivalcev (str. 13).	Najmanj 250 enot na 1000 prebivalcev (str. 62).

Novaković, A., Upravljanje zbirke knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

<p>Letna stopnja odpisa</p>	<p>Ni predpisana.</p> <p>»Za aktualnost knjižnične zbirke mora skrbeti z rednim dopolnjevanjem in rednim izločanjem knjižničnega gradiva v skladu s tem pravilnikom in navodili nacionalne knjižnice o izločanju in odpisu gradiva« (5. člen).</p>	<p>Ni predpisana.</p> <p>»Knjižnice, ki dosega standard za knjižnično zbirko, izločijo letno toliko knjižničnega gradiva, da vzdržujejo standard obsega knjižnične zbirke in njeno aktualnost« (str. 13).</p>	<p>»Stopnja prirasta knjižničnega gradiva je praviloma usklajena s stopnjo odpisa, da se zagotovi primeren obseg, aktualnost in kakovost knjižnične zbirke. [...] Vsako enoto gradiva v obdobju petih let preveri, ali se jo ohrani v zbirki, zamenja ali odpiše. Priporočena letna stopnja odpisa je od 5 do 10 % celotne zbirke« (str. 18–19).</p>
------------------------------------	--	---	--

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

PRILOGA 2: PRIRAST IN ODPIS V SLOVENSКИH KNJIŽNICAH IN V KNJIŽNICAH OBALNO-KRAŠKE REGIJE V PRIMERJAVI Z MKP

Preglednica 2: Prirast in odpis (enote) v slovenskih knjižnicah skupaj in v vseh knjižnicah obalno-kraške regije med leti 2009 in 2017 v primerjavi z MKP (Vir: Poličnik-Čermelj, 2011, 2017; Vodeb in Tizaj Marc, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018)

LETO		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	POVPREČJE
Slovenija	velikost	10.2	10.52	10.8	11.0	11.3	11.4	11.7	11.8	12.0	10.207.767
	zbirke	07.7	1.989	29.9	62.7	05.0	97.2	10.8	99.2	40.8	
		67		23	65	82	15	90	30	23	
	prirast	534.	553.6	538.	488.	496.	465.	433.	421.	432.	485.056
		833	41	474	820	607	004	848	686	595	
	odpis	240.	261.4	238.	252.	269.	270.	196.	228.	252.	245.590
		176	34	700	054	812	603	445	632	458	
	delež	45%	47%	44%	52%	54%	58%	45%	54%	58%	51%
	odpisa (prirast)										
	delež	2,35	2,48	2,20	2,28	2,39	2,35	1,68	1,92	2,10	2,20%
odpisa (zbirka)	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
obalno-kraška regija	velikost	813.	821.0	843.	822.	871.	880.	900.	907.	912.	863.612
	zbirke	958	76	799	060	280	217	817	150	155	
	prirast	41.9	42.81	40.1	37.0	36.8	32.3	31.8	32.9	34.7	36.740
		75	6	02	89	74	02	29	49	24	
	odpis	20.1	34.67	17.5	22.9	29.4	21.7	11.4	25.3	29.6	23.661
		77	4	58	02	18	77	71	57	19	
	delež	48%	81%	44%	62%	80%	67%	36%	77%	85%	64%
	odpisa (prirast)										
	delež	2,48	4,22	2,08	2,79	3,38	2,47	1,27	2,80	3,25	2,75%
	odpisa (zbirka)	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
MKP	velikost	68.9	67.40	69.9	7235	7381	70.9	7370	75.6	76.4	72.137
	zbirke	37	6	89	7	6	46	3	44	39	
	prirast	5049	5514	5061	4864	4801	4484	4283	3427	3545	4.559
	odpis	3948	6640	2460	2572	3353	7470	1675	1548	2616	3.587
	delež	78%	120	49%	53%	70%	167	39%	45%	74%	77%
odpisa (prirast)		%				%					

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

delež odpisa (zbirka)	5,73 %	9,85 %	3,51 %	3,55 %	4,54 %	10,5 3%	2,27 %	2,05 %	3,42 %	5,05%
-----------------------------	------------------	-----------	-----------	-----------	-----------	------------	-----------	-----------	-----------	--------------

PRILOGA 3: ZASTAREVANJE GRADIVA PO STROKOVNIH PODROČJIH

Preglednica 3: Primerjava zastarevanja gradiva po strokovnih področjih med Priročnikom za izločanje in odpis knjižničnega gradiva (Češnovar idr., 2001, str. 74–75) in CREW metodo (Larson, 2012, str. 61–80); v zadnjem stolpcu je predstavljena sinteza obeh virov, ki bo služila kot vodilo pri odpisovanju gradiva v MKP (številke, kjer sta vira skladna, so odebeljene).

UDK		Češnovar idr.	Larson	vodilo za MKP
001	znanost	5	5/X/MUSTIE ¹²	5
004	računalništvo	3	3/X/MUSTIE	3
01	bibliografije	10	10/3/MUSTIE	10
02	knjižničarstvo	5	10/3/MUSTIE	5 do 10
03	enciklopedije, priročniki, slovarji	5	5/X/MUSTIE	5
1	filozofija	5	15/5/MUSTIE	5 do 15
133	okultizem	ni opredeljeno	10/3/MUSTIE	10
159.9	psihologija	10	10/3/MUSTIE	10
17	etika	ni opredeljeno	10/3/MUSTIE	10
2	verstvo	20	10/3/MUSTIE ali 5/3/MUSTIE	5 do 20
316	sociologija	5	ni opredeljeno	5
32	politika	10	5/3/MUSTIE	5 do 10
33	gospodarske vede	10	3/3/MUSTIE	3 do 10
34	pravo	5	5/2/MUSTIE	5
35	javna uprava	ni opredeljeno	5/3/MUSTIE	5
36	socialno delo	10	5/3/MUSTIE	5 do 10
37	izobraževanje	7	10/3/MUSTIE	7 do 10
39	etnologija	ni opredeljeno	10/3/MUSTIE	10

¹² V CREW priročniku so priporočila o zastarevanju gradiva oblikovana v sledečem formatu: število let od izdaje / število let od zadnje izposoje / kriteriji za odpis. MUSTIE je okrajšava (Misleading, Ugly, Superseded, Trivial, Irrelevant, Elsewhere) za kriterije: zanesljivost informacij, fizična obrabljenost, izdaja kvalitetnejše knjige o enaki tematiki, literarna in znanstvena vrednost, potrebe uporabnikov, dostopnost v drugih knjižnicah. Za gradivo, ki je uvrščeno pod UDK vrstilec 001, ta oznaka torej pomeni, da gradivo odpišemo pet let po izdaji, ne glede na to, kdaj je bilo nazadnje izposojeno, če ustreza kateremu od navedenih kriterijev. Oznaka 10/3/MUSTIE bi pomenila, da gradivo odpišemo deset let po njegovi izdaji, če v zadnjih treh letih ni bilo izposojeno in če ustreza kateremu od navedenih kriterijev.

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

395	bonton	ni opredeljeno	5/3/MUSTIE	5
398	ljudsko slovstvo	ni opredeljeno	X/3/MUSTIE	ne zastari
5	naravoslovne vede	5	5/3/MUSTIE	5
51	matematika	10	10/3/MUSTIE	10
52	astronomija	7	5/3/MUSTIE	5 do 7
53	fizika	5	ni opredeljeno	5
54	kemija	10	ni opredeljeno	10
55	geologija	10	X/3/MUSTIE	ne zastari
57	biologija	10	7/3/MUSTIE	7 do 10
58	botanika	10	10/3/MUSTIE	10
61	medicina	5	5/3/MUSTIE	5
62	tehnika	5	ni opredeljeno	5
63	kmetijstvo in sorodne vede	5	5/3/MUSTIE, za knjige o vrtnarjenju 10/3/MUSTIE	5
64	gospodinjstvo	10	5/3/MUSTIE	5 do 10
65	organizacija poslovanja	5	ni opredeljeno	5
66	kemična in sorodne industrije	10	ni opredeljeno	10
69	gradbena dela	16	ni opredeljeno	16
7	umetnost	10	X/3/MUSTIE za umetnostno zgodovino	10 in več
72	arhitektura	10	X/3/MUSTIE	10 in več
745/7 49	uporabna umetnost	ni opredeljeno	X/3/MUSTIE	ne zastari
77	fotografska tehnika	10	5/3/MUSTIE	5 do 10
791	film	ni opredeljeno	10/2/MUSTIE	10
793/7 99	igre in šport	ni opredeljeno	10/3/MUSTIE	10
81	jezikoslovje	5	10/3/MUSTIE	5 do 10
912	atlasi, zemljevidi	5	ni opredeljeno	5

Novaković, A., Upravljanje zbirk knjižničnega gradiva: izločanje in odpis v Mestni knjižnici Piran glede na nova strokovna priporočila splošnih knjižnic. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

91	geografija	7	3/2/MUSTIE	3 do 7
913	turistični vodniki	2	3/2/MUSTIE	2 do 3
913	turistični priročniki	10	3/2/MUSTIE	3 do 10
929	biografije	10	10/3/MUSTIE	10
93/94	zgodovina	10	X/3/MUSTIE	10 in več
	domoznansko gradivo	ni opredeljeno	X/X/X	ne zastari